

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Király-ostrom.

Nincs könnyebb és hálásabb feladat ma, mint ellenzéki ujságirónak lenni. És — mi mondhatjuk — igen nehéz meg nem fogni a dolog könnyebb és kényelmesebb végét és részt nem venni ebben a nem mindig dísztelen és haszontalan, de nagyobbára ízléstelen király-ostromban, mely most folyik. Vajjon az olvasó — kérjük magunktól — nem veszi-e tőlünk rossz néven, hogy nem látja tintás szekercénket — mert immár nem tollal irunk — és nem haragszik-e meg, mert nem követünk el többrendbeli burkolt felségsértést és Khuen grófot nem nevezzük egyszerűen hasított patájú állatnak? Az igazat megvallva, egy kissé tartunk az általános hajlandóságtól, attól, amit Ferenc császár így mondott meg a magyar országgyűlésen: «Totus mundus stultiziat», az egész világ megbolondulgat. Természetes, hogy te, szives olvasó, külön ki vagy véve és rólad felteszszük, oly józan vagy, mint mi, akik a következő két tételben gondolkodunk a mai állapotokról: az ellenzék meg akarta alázni a dinasztikus hatalmat, formájában ízléstelen, lényegében kegyetlen volt. A dinasztikus képviselőt ezt Chlopy-ban visszaadta. Nagy vita lesz a történelemben, hogy melyik volt kevésbé elegáns és kevésbé célszerű? Annyi bizonyos, hogy a chlopy-i hadiparancs nem volt méltó a Habsburgok nyugodt modorához, mérgeskedés, izgágaság volt benne, amit éppen hogy egy kicsit mérsékelt az a kedves katonai bornirtság, amely a stílusában akaratlanul megnyilatkozott. Másik thesisünk a mai állapotokról az, hogy immár egészen világos: a kiegyezést ma még sem megbolygatni, sem kikorrigálni nem lehet, a királyi hatalom, melyet most körülnyir-

bálni akarnak, ezt nem engedi; tehát tévedett és elszámította magát az ellenzék — amelybe Apponyt is beleértjük — és tévedett maga a nemzet is, ha azt hitte, hogy az idő már elérkezett. Az úgynevezett obstrukció tehát lényegében blamage-al végződött, mert vége van, ha ezek után kinos zajjal robban is szét, vagy hangtalanul mállik el. Egy bizonyos ponton győzedelmesek, sőt hasznosak lettek volna, így ahogy máig vezették: nemzeti köszönetre nem tarthatnak számot. Ők tették azt, hogy épp szemben a dinasztiaival, Ausztriával és az egész világgal szemben kitünt: az erő és bátorság szükséges mértékével nem rendelkezünk. Már-már belementünk egy döntő ütközetbe készületlenül, munició nélkül, nem is komolyan, csak a szájunkkal, és ez az, ami még jó szerencse.

A szíves olvasó bennünket meg ne ítélje, mert azokban a pillanatokban, amikor a nemzeti érzés borítja el az országot, a mi szemünk nem borúl vérbe. De a kötelesség parancsol, a természetünk pedig diktál akaratumknak. A nemzeti hiúságnak ugyan nem kedvez, de be kell ismernünk: a magyarság egységesítő és hódító ereje még nem teljes. Néhány száz esztendeig pihentünk és néhány év alatt nem lehet mindent helyrehozni és megcsinálni. Várnunk kell tehát tíz, húsz, vagy — mit tudjuk mi — mennyi évig. És az alatt dolgozni. De nem úgy, ahogy eddig cselekedtük. Ki kell békülnünk a nemzetiségekkel, össze kell barátkoznunk a csehekkel, le kell mondanunk a nemzeti elbizakodottságról, ki kell rúgni és le kell leplezni azokat a hazaárulókat, akik hiúságunknak és önteltségünknek célzatos ostobasággal és brilliáns ügyességgel hízelegnek. Ügyvédi furfanggal akartak ezek nemzeti jogokat kiravaszkodni, mint egy bújkáló rossz adóst, úgy akarták megcsípni a királyt; a maguk ügyességének megmutatása, a népszerűség, a felülmaradás kedvéért agyonéheztették az országot, kiütötték a tisztviselő kezéből szűkös fizetésének pótlását, bent tartották a kiszolgált katonát és íme még csak nem is haragszanak rájuk, ellenük sem fordulnak, meg sem is verik őket. A nemzeti érzés mámora önzetlenné és nagylelkűvé teszi a szegény és kúzködő embereket és ez az, amiből talán még fog fejlődni valami jó. B.

Chamberlain.

Irta: Matlekovits Sándor.

A közgazdasági elvek harcában egyelőre, legalább Nagybritanniában, ismét győzött a szabad kereskedés elve és Chamberlain, akinek szavára az utolsó években az angol nép oly mohón hallgatott, kénytelen volt lemondását beadni. Ezzel az eseménynyel e pillanatban a világ-gazdaság megszabadult egy nagy forradalomtól és tovább haladhat eddig járt útjain, nem kell módosítania — legalább Nagybritannia intézkedései ellenében — követendő kereskedemi politikáját.

Chamberlain a gazdasági imperializmus, a Nagyobb Britannia, az egységes kereskedelmi világbirodalom lelkes híve. Az ő messzelátó politikája átérezte azt, hogy Nagy-Britannia óriási gyarmataival és tengerentúli koronabirtokaival politikailag csak akkor képezhet erős impériumot, ha a gyarmatok és koronabirtokok egymással és magával az Anyaországgal is erős gazdasági érdekek által összefüzetnek. A nagybritanniai impérium ebben az anyagi világban és az újkor amúgy is önállósításra törekvő irányzatában legbiztosabb kapcsait oly intézkedésekben találandja, melyek által a gyarmatok és a tengerentúli birtokok az Anyaország fogyasztóiban erős és állandó vevőket birand. A gyarmatok és a koronabirtokok a technika hatalmas eszközei által saját szükségleteiken felül évről-évre nagyobb mennyiségű nyers-terményeket és iparcikkeket állítanak elő, melyekre határainkon kívül biztos piacokat keresnek. És most találkozik a brit alattvaló a saját többi gyarmataiban éppúgy, mint az Anyaországban azzal a jelenséggel, hogy más — nem brit kormány alatt álló — országok hasonló terményei és iparcikkei az ő cikkeivel egyenlőképp versenyben állanak, sőt ebben a versenyben különböző természetes vagy mesterséges viszonyoknál fogva a saját birodalmában — impériumjában — hátrányban van és legtöbb esetben szomorúan látja, hogy a vele versenyző külföldi cikkek a gyarmat és koronabirtokok cikkeit legyőzik. Főképp lesújtóan hat az a tény, hogy az Anyaország, amely hatalmas fogyasztásával milliárdokat ad ki évenként, ezekből a milliárdokból csak kis hányadot juttat a saját gyarmatok és koronabirtokok termelőinek, mert az évtizedek óta érvényre jutott szabad kereskedés még mindig fennen lobogtatja zászlaját és Nagy-

britannia Anyaországa szabadon bocsátja be a világ minden tájékáról a szigetország felé torlodó árúkat.

Lassan, lassan — főképp az európai államok és Észak-Amerika Egyesült-Államai elzárkózási politikájának terjedése óta — gyökeret kezd verni az a nézet, hogy Nagy-Britannia mindenkivel szemben csak saját kárára követi a szabad kereskedést. Lassan, lassan felhangzik a gyarmatoknak az óhaja, hogy az ő kereskedésüknek legalább Angolország nyújtson előnyöket. Lassan, lassan terjed az a követelés, hogy az egy impériumban levő országrészek jobb bánásmódot igényelnek, mint az impériumhoz nem tartozó külállamok! És felmerül az az eszme, hogy amiként a sok német állam annak idejében egy vámegegyesületben óvta az egyes országok gazdasági érdekeit, és a külföld előtt közös határral elzárkozott, így kell a brit impériumban is módot találni arra, hogy a Nagyobb-Britannia minden egyes része a külföld irányában előnyben, talán előnyösebb vámban (preferentiel-vám) részesüljön s ekkép találjon némi védelmet és előnyt a külföldi verseny ellen.

A gyarmatokban a hangulat csakhamar az eszme mellett volt. Canada legújabb vámtarifájában az Anyaország és a brit gyarmatok árúit tényleg előnyösebb vámokban részesíteti. Ausztrália megalkotta a Common Wealth rendszerét; az egyes ausztráliai országok ledöntötték közbenső vámfalaikat és egységes közös vámterületté alakultak. Viktória királynő ötvenéves uralkodási jubileuma alkalmával a Londonban egybegyűlt gyarmat- és koronabirtokok küldöttei lelkesedéssel szóltak az imperialisztikus vámpolitika jövőbeli alakulásáról, és maga Chamberlain mint gyarmatminiszter ismételtén kijelentette, hogy az imperializmus egyik főtámasza a gazdaságilag egyesített Nagyobb-Britannia.

De hogy ez megvalósíttassék, az első és főkéllék az volna, hogy az Anyaország elhagyja eddigi szabad kereskedelmi politikáját, és magas vámokkal zárja el ismét határait. Mert mindaddig, míg az Anyaország vámokkal nem bír, nem engedhet a gyarmataiból jövő árúk számára előnyösebb (preferentiel) vámokat és nem mérsékelheti vámkezelés útján a más országokból jövő árúk versenyét. El kell tehát hagyni az eddig egyedül sikeresnek tartott rendszert, be kell vonni a szabad kereskedés lobogóját és vissza kell térni a védővámok alkalmazásához, szóval a most élő nemzedék kedvenc rendszere helyett, ismét az elzárkózáshoz kell fordulni.

És Chamberlain annál is inkább kitűzte ezt az irányt programjának főpontjául, mert egyrészt csakis így véli

biztosíthatónak a brit impériumot és csak így tartja a különben szétválásra hajlandó országokat összpontosíthatóknak, és mert másrészt csak ekkép látja lehetőnek, hogy Nagy-Britannia ismét mérvadó tényezőként szerepelhet az európai vámpolitikában. Nagy-Britannia az utolsó húsz év folyamában kénytelen volt úgyszólván tétlenül nézni, miként tér át egyik állam a másik után a szabad kereskedelem rendszeréből a védővám és az elzárkózás rendszerébe.

Túrnie kellett minden intézkedést, mely e rendszer következtében a brit kivitelre nehezedett; szabad kereskedése nem nyújtott fegyvert arra, hogy az efféle támadásokkal szemben részéről is vámokkal vagy tilalmakkal védekezzen. És így Nagy-Britannia a világ vámpolitikájába nem folyt be s ezt a hatalmas birodalmat az európai államok ép oly kevésbé, mint az Északamerikai Egyesült Államok vámpolitikai szempontból már figyelembe sem veszik.

Chamberlain ismét döntő befolyást követel Nagy-Britanniának a vámpolitikában is, és így nemcsak az impérium gazdasági összetartozandósága, hanem Nagy-Britannia kereskedelmi nymbusa vezette őt törekvéseiben. Védővámrendszer és a gyarmatok előnyben részesítése a jelszó, mely mellett küzd, és mely miatt kivált a minisztériumból.

De Chamberlainnek bukása még nem jelenti eszméinek bukását. Az angol államférfiak nem azért válnak ki a kormányból, hogy összetett karokkal nézzék a dolgok folyását, vagy hogy talán még a kormány árnyékában, őt támogatva, feledjék programpontjaikat. Az eszméivel a kormány kebelében meg nem maradható államférfi kilép az angol közvélemény elé, folytatja eszméinek hangoztatását, ha szükséges, agitációk élére áll és nem nyugszik, míg dülőre nem jut.

Amiként 60 évvel ezelőtt Cobden és Bright a gabonavámok megszüntetése és a kereskedelmi szabadság érdekében szívós kitartással küzdöttek, míg Robert Peel tényleg megvalósításnak indította eszméiket: úgy lép most ki Chamberlain a politikai küzdőterre. Az elzárkózási rendszer, a vámpolitikai harcban a keztyűfelvétel az európai államokkal; a gazdasági imperializmus és így Nagyobb-Britannia megteremtése a jelszó. Nemcsak az angolok, az egész mívelt világ kíváncsian néznek a megkezdődött küzdelem elé, és nagy a valószínűség, hogy Chamberlain lesz a győző.

„Királyvédők és forradalmárok.“

Irla : dr. Vázsonyi Vilmos.

Még a fülemet veri a kormánypárt sűrű táborának ordítózása, midőn Chlopy után a képviselőházban tüntetve, toporzékolva kiáltja: «Éljen a király!» Nemes tűzben égő szemek, kipirult arcok — dacos, hősies férfiak. Sokan vannak, tehát védik az egyedül levőt; jelen vannak, tehát testükkel fedezik a távollevőt. Ime a magyar lovagiasság.

A valótlanságok förtelmes csataterén ez az egyik tábor. A parlamenti cselédség, mely reszket, hogy egy napon felmondás nélkül elcsapják és véget ér a parlamenti játék, a nagyképűség és élelmesség engedélyezett alkotmányos piaca: hősies pozitúrába helyezkedik. Minden idege ugrál a félelemtől, minden csontjában ott van a gyávaság köszvénye, de hogy ki ne derüljön erőtlensége, magát és a nemzetet éltetve, megcsinálja a «király-védelem» legendáját.

«Nem engedem királyomat!» Mondotta egészen komolyan a szabadelvű párt egyik közkatona, magán-társaságban, jó barátok között, ott, ahol nem kellett álarcot viselnie. Tehát a legenda él, hatalmas, igaz hívői vannak. Az üvöltő tábor valóban azt hitte, hogy védi a királyt; a királyt, akinek ágyú, szuronyai vannak, aki mögött ott van az ellenünk mindig egyetértő Ausztria. Egy század katonája elég ma ahhoz, hogy szétverje a Lloyd-klub önfeláldozó royalistáit. De azért ők nagyképűek; rendületlenül, hősök elszántságával állanak csatasorba; azért ők, akik a király palástja mögé bújnak, akik a nemzet haragja és hatalma ellen a korona erejétől várják a segítséget, elhiszik magukról és hirdetik, hogy védik a királyt.

És velük szemben ott terül el a másik tábor, a forradalmi póttartalék. Azok a királyvédő legendát gyártották, minekünk meg megvan a forradalmi legendánk. Nekik köszönheti a király trónját; nekünk a nemzet, hogy nem esett még a forradalom borzalmainak martalékául.

Midőn megjött a hirhedt hadi-parancs, egy-két ellenzéki vezéralak megható komolysággal, megrendítő erővel felhivta a magyar nemzetet, hogy ne csináljon forradalmat. És a nemzet vakon engedelmeskedett nekik. Milyen világos, hogy a forradalom «jour fix», határozott ideje van és az illedelmes nemzet a hivatott vezérek meghívója nélkül sohasem merészkedik a barrikádokra lépni. Ha valaha forradalom lesz, az csak az ellenzéki pártkörök többségének határozata alapján törhet ki és az ügyvezető elnök urak fogják vezetni.

Urak! Ne mókázzatok. Ne védjétek a királyt, a ki védelemre nem szorult. És ne óvjátok forradalomtól a nemzetet, mely nem akar és nem képes forradalmat csinálni. Szálljatok le a legendák felhőiből a földre, hogy ne a valótlanok, hanem az igazságok csatázzanak egymással. És valljátok meg, hogy ma minden társaskörnek megvan ugyan a maga «kis Deákja» és «kis Kossuthja», de nincs Kossuth, hogy lánglelkével gyujtson és nincs Deák, hogy bölcsességével vezéreljen. Aprók vagyunk és hogy nagyobbaknak lássunk, meggátoltuk a nemzet erejének, nagyságának kifejlődését. A legenda köpönyeg, mely befedi fogyatkozásainkat.

Királyvédők, valljátok be, hogy a nemzetben nincs gyökeretek. Nem a magatok politikáját csináljátok, hanem az udvarét. Ha az igazi nemzeti akarat érvényesül, nem vagytok többség, még hirmondó sem marad közületek. Államosított párt vagytok: die erweiterte Hofburg.

Mi pedig, póttartalékos forradalmárok, ne kacérkodjunk a forradalommal. Ne hitessük el magunkkal, hogy csak tőlünk függ és a villanyos erőre berendezett guillotint nyomban üzembe helyezzük. Ne dörögjünk a nemzet nevében, midőn a válság borzalmas pillanataiban látjuk, hogy nincs szervezett, fegyelmezett, ellenállásra nevelt, nagy, hatalmas nemzet. Nincs, a mi bűnünkből, mert soha komolyan nem küzdöttünk azért, hogy az alkotmány az egész népé legyen és az alkotmányosság hadserege százezrek helyett milliókból álljon.

Hajnóczy József, akinek bölcs fejét a Vérmezőn hóhér bárdja szelte le, megírta már 1792-ben, hogy a magyar alkot-

mány addig nem lesz biztonságban az osztrák abszolútizmus támadásaitól, míg a nemesség jogait a néppel meg nem osztja. A szabadságharc 1848-ban beváltotta proféciáját. Lehetséges lett volna ez a küzdelem a felszabadult jobbágyok és polgárok nélkül? De azóta ezt a proféciát elfelejtettük. Maroknyi nép vagyunk, minden magyarra szükségünk van. Hazafiságnak is silány tehát, nemcsak demokratizmusnak, hogy a magyarok millióinak nem adtunk teljes jogot.

Képmutató, vagy rövidlátó, aki azt állítja, hogy Chlopy új dolgot mondott. Csak feltárta a valóságot. Mi az alkotmányos életünk? — alkú az abszolútizmus és az osztályuralom között. Az abszolútizmus megtartotta magának a háború és béke jogát, a hadsereget és a diplomáciát. Az osztályuralomnak pedig átadta a polgári és bagatell hatáskört. Chlopy azt mondja, hogy a kaszárnya szent és sérthetetlen. A civilekkel tessék szabadon rendelkezni, de a katonáknak más a törvényük.

Igy szól az alkú, és felbontása: a nemzeti ügy diadala lehetetlen, míg nem lesz igazán nagy, szabad, egyenlő jogú nemzet. Erőnk, hatalmunk, ellentállási képességünk csak akkor lesz, ha a magyar nép bevonul egész győzhetetlen sokaságával az alkotmányba.

Pocsolya ma közéletünk, még ha a pukkadásig brekegjük is, hogy tenger. A pocsolya pedig hasztalan fenyeget viharral. Tengerré lehetünk, ha úgy akarjuk. És akkor nem kell fenyegetőzni, mert az egeket csapkodó hullámok hirdetik győzhetlenségünket. A kedves ó-kor letünthe óta mindenki tudja a makrancos tengerről, hogy ma már Pozeidon hadi parancsának sem engedelmeskedik...

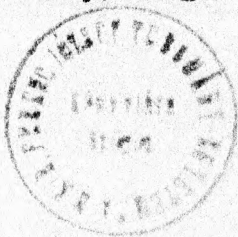
BISMARCK I. FERENC JÓZSEFRŐL. Ebben a királyostromban, amelynek utolsó attackjai most folynak, az ostromlóknál sokkal érdekesebb maga a király, aki vesztett most népszerűségéből és ugyancsak erősen megkritizáltatik, mert nem áztatja a nemzetet, nem akarja magát másnak föltüntetni, mint aki valóban. Egy kis tettetés, egy kis pozsonyi országgyűlés-játék és megvolna a «moriatur». De a természetéhez nem fér, hogy hazug színben mutat-

kozzék, és mi, bár tudjuk, hogy nemzeti uralkodó sohasem lehet, rossz néven vesszük neki, hogy nem lesz az, aki nem lehet. Az elődök egy kissé elrontották a dolgot, amikor Magyarországot egy idegen familiának elalkudták és az utódoknak, sajna, nem volt elég erejük, hogy a dinasztit megmagyarosítsák. Ez természettudományi tény és nem politika. Így kellett velük élnünk és még szerencse, hogy olyan jóakarátú, igazságszerető, okos és rendező férfiú akadt köztük, mint Ferenc József, akinek még valamennyi között a legtöbb hajlandósága volt arra, hogy valóban magyar király legyen. De vajjon lehet-e olyan, amilyen a mi eszményünk? Nem. És ezt nem az ellenzéki politika, hanem Bismarck maga mutatja ki, ezeket írván — ezelőtt több mint harminc esztendővel — egy magánlevélben:

«Hogy lehessen bízni az osztrák barátságban, ha látjuk, hogy Miklós cárral szemben is úgy viselkedtek, mint azt a híres Schwarzenberg-féle mondás jelzi: «Nous étonnerons l'Europe par notre ingratitude». Mert bizony a cár olyan szolgálatokat tett Ferenc Józsefnek, amelyet alig tett még valaha uralkodó a szomszédjának. Pedig Ferenc József becsületes természetű ember, de az osztrák-magyar állam hajója olyan sajátságos összetételű, hogy az uralkodónak alkalmazkodnia kell viselkedésében a hajó ingásaihoz, amelyek pedig kiszámíthatatlanok. Az egyes nemzetiségek központfutó befolyásai, az osztrák, német, olasz, keleti, lengyel létérdekek összekoccanása, a magyar nemzeti szellem hajlíthatatlansága és mindenekelőtt a gyóntató papok befolyása, amelyek minden politikai cselekedetet keresztznek: kötelességévé teszik az osztrákok minden szövetségesének, hogy elővigyázatos legyen...»

Amit Bismarck akkor látott, ma is változatlanul úgy van, tökéletesen födi a mai helyzetet. És mivel nincs módunk, sőt okunk sem, változtatni a dinasztian, bele kell nyugodnunk, hogy I-ső Ferenc József nem az Árpádházból való uralkodó. De vele, alatta és általa még mindig meg lehet csinálni a jövő Magyarországot. Hogy vigyázni kell — mint ahogy Bismarck mondja — az más dolog. Meg kell vigyázni annak a szerencsétlen nagy hajónak az ingását és hogy mikor veszti el az egyensúlyát a javunkra. Most az ingása nem nekünk kedvez, hiába erőszakoskodunk. Vigyázni kell és némi jóakarattal, egy kis pszichológiával nézni azt a férfiút, aki nagy önmehtagadással és roppant sokat dolgozott értünk is, és ha bár király, mégis csak ember.

B.

Pénz és katona.

Concha és Kováts tanárok elmélete.

Öt hónap óta sokféle szempontból vizsgálták már azt a kérdést, hogy soroztathatnak-e és szedethetnek-e nálunk adót addig, míg a törvényhozás az újonclétszámot meg nem ajánlotta és a költségvetést le nem tárgyalta. A legkülönfélébb nézeteket hallottuk, — az értékesebbeket regisztráltuk is, — de majd valamennyi megakadt ott, ahol a dolog végrehajtása és ennek módjai következtek.

Most egy új idea vetődött a politikusok és jogászok közé: a szükségrendelet ideája, amely a kormány vád alá helyezésének kérdésével kapcsolatban volna megvalósítható.

Ha a kormányt olyan ténykedéseért, amely törvénybe ütközik, a törvényhozás vád alá helyezi, akkor olyan kormányintézkedés, amelyért a miniszteriumot a törvényhozás vád alá nem helyezi, nem lehet flagrns törvénysértés, nem lehet az ország érdeke ellen való dolog. Ez volna leszűrhető abból a kétségtelenül érdekes elméletből, amelyen az exlexben való újoncoztatás és adószedés lehetősége fölépül. Pusztán theoria az egész. Hogy praktikus haszna lehet e, nem vizsgáljuk. S éppen ezért a dologról nem is a politikusok vélekedését tartjuk érdekesnek, hanem a jogtudósokét. Egyetemünk jogi fakultásának két, kissé konzervatív tekintélyét kérte föl a «Jövendő», mondjanak véleményt a politikai körökben egyre gyakrabban emlegetett ötlet-ről s a tőlük hallottakat a következőkben adjuk vissza.

Kováts Gyula: Az újoncozás is, az állami adó beszédese is fogantatható egy a kormány által kibocsátható szükségrendelettel. Abból, hogy erről az intézkedésről törvényes rendelkezés eddig nem történt, még nem következik, hogy ez törvénytelen is volna. Itt tudniillik nem valami új intézmény létesítését célozná a szóban forgó kormányrendelet, hanem egy állandó törvényes intézkedés folytatólagos fenntartását. Mivelhogy csak az a mérték lehetne irányadó úgy az újoncozás, mint az adóbeszedés tekintetében, amely a múlt évben érvényben volt. Más szóval, az egész dolog csak egy elkerül-

hetetlen és alkalmazott indemnitás, amely nemcsak a tavalyi költségvetést, hanem a tavalyi újonclétszámot is felöleli. Aki ebben a szükségrendeletben valami hasonlatosságot, vagy azonosságot keresne az osztrák szükségrendeletekkel, vagy ezeknek természetével, az alaposan tévedne. Ausztriában a szükségrendelet törvényt pótol és új intézményeket létesíthet, és csak olyan időben keletkezhetik, amikor a birodalmi tanács nem ülészik. Nálunk csak egy meglevő törvénynek egyidőre való folytatólagos érvényben tartását jelenti. Semmiféle újítást nem tartalmazhat és csak olyankor adathatik a kormány által ki, amikor a parlament együtt van, hogy mivel a rendelet alaki törvényességéhez szó férhet, a kormány vád alá helyeztetése is megtörténhessék. Ebben látja tudniillik az egész kérdés sarkpontját és a nemzet részére szolgáló azon alkotmányos biztosítás, hogy a kormány bizonyos esetekben vád alá is helyezhető, képezi szerinte a kulcsát annak a lehetőségnek, hogy a kormány felelőssége és felelősségre vonathatása tudatában az ország érdekében a jelen, vagy a mostanihoz hasonló viszonyok közepette szükségrendelettel tegye lehetővé az adó- és az újoncszedést. Fölmerülhet az a kérdés, hogy a vármegyei és városi köztörvényhatóságok milyen álláspontot foglalhatnának el az ilyen kormányrendelettel szemben. A köztörvényhatóságok határozatai azonban egytől egyig a belügyminiszter elé kerülnek, ahol azok jóvá is hagyhatók, meg is semmisíthetők. Sok dolga akadhatna a közigazgatási bíróságnak is az valóban nehéz dilemmába juthatna. Ámde az egész kérdésben rövid idő leforgása alatt maga a parlament döntene. Mert a kisebbség, amely az exlexet előidézte, ha a szükségrendeletet törvénytelennek tartja, azonnal kell, hogy megtegye a kormány vád alá helyeztetését célzó indítványát, amelyet már a saját érdekében sem obstruálhat meg, mivelhogy oda törekszik, hogy a kormány eljárása mielőbb illetékes bírói forum elé kerüljön. És ha az indítvány a parlamentben elbukik, a kormányintézkedés törvénytelen mivolta ezzel a parlamenti határozattal világosan megállapíttatik. Ha a vád alá helyezés többséget nyer, minden közigazgatási forum tudni fogja, hogy a rendelet végre nem hajtható.

Concha Győző nézete az, hogy ami a szóban forgó szükségrendeletnek az adóra vonatkozó részét illeti, egy tulajdonképpen nyilvánosan kiadott rendelet nélkül is érvényben van; mert hisz az állam elfogadja az adóbefizetéseket. Helyesen, mert az állam existenciáját kockára vetni nem szabad, a bevételek eszközlése nélkül pedig az állam alapjában támadtatnék meg. Természetes, hogy az ez iránt való, itt szóban forgó szükségrendelet se volna kárhóztatható. Az újonckérdésben pedig valóságos szövetségszegést követ el a magyar állam, ha a kétségtelenül másnak, mint szövetségi seregnek, a magára nézve évenként kötelezőleg vállalt kontingenst meg nem adja. A kormány egy ide vonatkozó szükségrendelet révén csak a szövetségszegéstől akarhatná az államot megóvni, amit megtennie nem csak lehet, de kötelesség is. Természetes, hogy a dolog egészen más elbírálás alá esik, ha az újonc meg nem adást a törvényhozás határozza el. Itt azonban nem tagadja meg a törvényhozás az újoncokat, csak nem juthatott el abba a helyzetbe, hogy a kérdésben határozzon. Nem engedték meg, hogy abba a szituációba eljusson. A jelen esetben szükségrendeletnek nevezett intézkedés alapján véve nem is új dolog, mert régi törvényeink nem egy helyen statuálják azt a lehetőséget, hogy mikor az országgyűlés nincs együtt, a katonaszedést maga a király is elrendelhesse. Az 1867. évi XII. t.-c. pedig olyan obligót állapít meg Ausztria és Magyarország részéről egymással szemben, amely alól egyoldalúlag kibújni nem lehet. Szerződésileg le vagyunk kötve s mint ahogy az adószedést, úgy az újoncoztatást is minden körülmények között biztosítania kell a kormánynak. Természetes, hogy az intézkedés elbírálhatása és végrehajthatása szempontjából is szükséges, hogy módot adjanak a törvényhozásnak a kormány eljárása fölött való ítélethozatalra, módot adjanak a kormány ellen való vádemelésre. És ha a kisebbség elmulasztaná a kormány szükségrendeletének a törvényhozás elé való vitelét, magának a kormánynak kellene ebben a tárgyban intézkednie olyképpen, hogy a kiadott rendeleteket a törvényhozás asztalára tegye.

„Patyolat kisasszony.“

Ugy látszik, a Nemzeti Színház élénk összeköttetésben van Brioux úrral, mivel ime, most már a negyedik darabját adja elő. Igaz, kettő ezek közül: a «Bölcső» és a «Vörös talár» nagy pénztár-sikert ért el, tehát nem érthetetlen ez a gyöngéd viszony, viszont azonban Brioux egyáltalában nem olyan értékű alakja a mai drámaírásnak, hogy az irodalmi és szellemi élet előkelősítésére hivatott Nemzeti Színház az ő géniuszával ily buzgó hódolásra köteles volna. Se valami új világnézet, se művészi eredetiség nem emeli ki őt a párisi irodalmi színházak rendes évi szállítói közül: egyetlen, erősebben kifejtett tehetsége az, hogy érzéke van a divatos tendenciák iránt, ami persze hasznos érzék, de megint csak az első sorban hasznót kereső színházakat vonzhatja, egy kultúr-színpadot azonban meglehetősen hidegen hagyhat. Legkevésbé látjuk azonban azt a különösebb okot, mely a «Patyolat kisasszony»-t, Brioux-nek ezt az ifjúkori termékét most élénk állítja. Ez már arra vall, hogy a Nemzeti Színháznál Brioux házi drámaíró számba megy, aki iránt kegyeleti cselekedetekre és bizonytalan eredményekre is köteles a színház. Pedig annyit talán még se köszönhet a magyar művelődés neki, hogy egyik legelőkelőbb tényezője, a Nemzeti Színház, ennyire dédelgesse.

Mindezek után konstatálhatjuk, hogy a «Patyolat kisasszony» azért nem valami kínosan gyöngé darab. Ha valaki sajátos nemesedési célzat nélkül, csupán azzal a vágygallyal, hogy eltölt néhány órát, bevetődik valamelyik színházba s ott a «Patyolat kisasszony»-nyal kerül szembe, az nem panaszkodhatik, mivel ez a darab határozottan a mai irodalmi darabipar színvonalán áll. Persze a Nemzeti nem valamelyik színház s akik beléje járnak, vagy akik most belé nem járnak, de kellene, hogy járjanak, az elite-emberek, nem korrektül megcsinált iparcikkeket, hanem újat mondó és érezhető irodalmi alkotásokat keresnek. Ha tehát nem is jelent a színház művészi mérlege számára minuszta ez a premier, gyarapodásról se lehet szó. Ellenben meglehet, hogy a pénztár pluszokat is fog felmutatni s így, ha az új szezon művészi szempontból nem is kezdődik győzelemmel, a gazdasági könyvek és Brioux közti viszony még szorosabbá fog fűződni.

Mert az igaz: aki a mélyebb izgalmak nélkül támadó könyhullatást szereti, az nem nézi hiába végig ezt a darabot. Egy szegény leány története ez, akinek megárt a műveltség.

Az apja korcsmáros egy faluban, mivel azonban szeretné, hogy leányából nála különb legyen, iskolába adja, nevelteti, tanítónői oklevelet szereztet vele. Így aztán Patyolat kisasszony, akit apróság korában csak hófehér bőre emelt ki durva, paraszti környezetéből, húsz éves korában a szellemi pallérozottság kétes értékű sajátosságával is kiválik. Nem tetszik neki durva, iparos-külsejű apja s öreg, feltúrt ruha-újjban cselekvő anyja, ezek viszont a finnyás lelkű kisasszonykában keresik hiába a közéjük való leányt. Ehhez járul az, hogy az öreg Bousset apó, aki azt hitte, hogy egy tanítónői oklevél, melyért ő leányát tizenöt éven át, drága pénzeért taníttatta, belépő-jegy a jómódba, megdöbbenve tapasztalja ennek az okiratnak mérsékelt közgazdasági értékét. Így válik aztán leányából, aki, miután a diplomájával hazatért, csoda gyanánt körülrajongott, lassanként túrt, minden falat kenyérrel szemrehányást kapó tagja a családnak. Persze, hibás a kisasszony is, mivel egyáltalában nem igyekszik lelkileg alkalmazkodni a szülői környezethez s ügyetlen és felületes újításokkal, melyeket tanönyveiből telepít át apja gazdaságába, kárt kárra halmoz.

A folyton ismétlődő összeütközések vége, hogy Eliz, a patyolat-lelkű leányzó otthagyja pokróc-lelkű szüleit. Hiába állítja meg apja a küszöbnél azzal a fenyegetéssel, hogy ha elmegy, sohse térjen vissza — ő elmegy. S csak hét év múlva tér meg, megtörve, lecsunyulva, kiábrándulva. Párisban megtanulta, hogy nem olyan könnyű dolog magasabb társadalmi osztályokba ugrani, még ha egy tanítónői oklevél is az ugródeszka. Megtanulja, hogy meg kell elégedni a meglevővel, a szülővel, akinek körében születünk, aki kérlel, aki megkér. Bocsánatot kér tehát a szüleitől s feleségül megy, egy kézműveshez, akit az első felvonásban visszautasított. «Ábrándozás az élet megrontója, mely kancsalul festett egekbe néz...»

Azt nem lehet tagadni, hogy Brioux legtöbbször oly erkölcsi igazságok számára toboroz össze híveket, amelyek igen derekak és helyesek. Ki mondaná azt, hogy a családi béke nem áldásos a gyermekek számára s hogy a bírák stréberkedése nem árt az igazságszolgáltatásnak? Nemkülönbén igaz az is, hogy a meglegedettség igen áldásos erény. Ezek közt az is igaz, hogy nem minden erkölcsi igazság hivatott arra, hogy irodalmi tendenciája legyen. Hisz helyes az is, hogy valaki szeresse apját, anyját, ne hazudjék s ne lopjon, de ezek az elemi oktatás ügykörébe vágó parancsolatok s drámai művek részére nem érdekes témák. Lehet persze azért írni ilyen szellemű műveket is, csak hogy azoknak, akik az irodalomban művészileg újat s a fennálló erkölcsön túlépítőt

keresnek, azoknak ilyen darabok mit sem nyújtanak. Sőt ellenkezőleg. Mert a darabban — szerény pozitív tendenciája mellett — van egy negatív, de kínos tendencia is. Egy korcsmáros-leány ugyanis, aki tanítónői oklevelet szerzett, bizonyára nem tünemény s valami óriás művelődés-szomjrról nem tesz tanúbizonyságot. Kétségtelen azonban, hogy ezzel emelkedik a társadalmi létrán s ha nem is sokkal, de művelődésileg értékesebbé teszi magát. Ettől az emelkedéstől mintegy elriasztani, a házi kötényt az oklevélnél helyesebb existenciális lobogóvá avatni, művelődés-ellenesség. Már pedig: a kulturával szemben lehet az ember kételkedő, túlzásaival szemben kegyetlen is, végeredményben azonban mégis el kell ismerni, hogy eddig legalább az emberiség nem talált jobb módot a boldogulásra, mint a művelődést. Ha vég- és össz-benyomása ennek a darabnak az volna, hogy a műveltség ferdeségei átkosak, akkor ez csak banalitás volna, mivel azonban egész légköre lankasztja a magasra-törés ösztönét, ami pedig erkölcsös és nemes hajlam, az olcsó és káros bölcselkedés vádját is megérdemli.

Különben technikailag ügyes és korrekt darab. A leány és környezetének ellentétét nagyon hálásan és elég természetesen alakultatja ki. Itt még folyton cselekedtet Brioux, ha pedig filozofál, ez a helyzetekből szervesen kinövő, rövid okoskodás, az igénytelen nép számára tehát határozottan kellemes és vonzó ez a darab. Elég jól is játszottak. B. Lenkei Hedvig, aki a címszerepben mint újonnan szerződött tag mutatkozott be, igen érdekes nő. Valami finom, diszkrét perverzitás, mely már testének kígyószerűségében s hangjának izgató degenerált-ságában megnyilatkozik, szellemének s így játékának is különös varázst ad. Nem a sablonos kokott-test és hetaira-lélek ő s mégis jelenléte határozottan folyton rezegteti az előkelőbb idegrendszeret. Ez a finomság persze megvonja tőle az átlagemberek, a nyárspolgárok hevületét, habár ritka értelmessége valószínűleg még ezekben a rétegekben is fog neki sikereket szerezni. Már alakítása is erős észre vallott és sok finomsággal volt tele: csak azt gondoljuk, hogy az egyéniségében rejlő hyperaesthesist, mely még egy tanítónő-képezdét járt paraszt-leánynál is valószínűtlen, nem ellensúlyozta eléggé, durvább, jó, egészséges falusi vonásokkal, amik végre nem hiányozhattak teljesen «Patyolat kisasszony»-nál. Igaz, ez a mulasztás talán használt Brioux olcsó tendenciájának, a természetességnek azonban rovására volt. A többiek: első sorban Ujházy, azután Rákosi Szidi, egy öreg korcsmáros-pár alakítói, igen jóízűek voltak. Molnár Rózsika, Gyenes, Dezső szintén eleget tettek kötelességüknek. Tábori Róbert fordítása igen jó. ☺☺

CSEHOV ÚJ DRÁMÁJA. (Szentpétervári levél.) Az orosz regényírók abban is hasonlítanak szövetséges kollegáikhoz, hogy nem tudnak ellentállni a színpad varázsának. Az orosz dráma-irodalmat eddigelé úgyszólván csakis az orosz regényírók és költők úzték mellékfoglalkozásként, nyugoteurópai minták alapján. A színpaddal való kaczerkodás még merészebbé vált, mióta a regényíró színpadi karriérje biztatóbb és biztosabb lett, vagyis mióta a naturalizmus hatása alatt a dráma annyira közeledett a regényhez és novellához, hogy kezdte megvetni régi színpadi eszközeit, magyarul szólva: kezdte némiképpen önmagát lenézni. A mai dráma beéri azzal, hogy jó mileu-festés, erkölcsrajz vagy lélektani tanulmány s a jobb fajta színpadokon nem akar többé a füzetes regények és törvénytörési krónikák érdekességeivel hatni, hanem finomabb, hogy ne mondjuk, irodalmi hatásokra pályázzik. Ilyen körülmények között a jó novella- vagy regényíró határozottan gazdagíthatja a színpadot, melynek régibb eszközei meglehetősen elköptak s ilyen értelemben Csehov új darabja is (A sirály című 4 felvonásos) sok új és finom hatást ígér, persze csak az új színpadnak és az új színészeknek. Csehov drámáját mindenekelőtt az jellemzi, hogy végtelenül szomorú. Négy ember kétféle sorsot példáz benne. A főszemélyek: egy negyvenéves színésznő, egy író, aki természetesen szeretője a színésznőnek, a színésznő huszonkétéves fia, aki leendő író, s ennek ideálja, aki leendő színésznő. Az úgynevezett cselekmény vagy mese nagyon egyszerű, sőt vékony. A rutinos író elcsábítja a kezdő írótól a fiatal leányt s mind a kettőt boldogtalanná teszi. A leány kivergődik valahogy a nagy lelki válságból s kétségkívül éppen olyan rutinos művésznővé fog fejlődni, mint első imádójának az édes mamája. Sőt művészi tekintetben még haszna is lesz a szomorú kalandból, mert ezentúl nem játszani, hanem élni fog a színpadon, mint Duse, akinek a neve elő is fordul a darabban. A fiúra nézve azonban végzetessé válik az eset: nem tud élni a leány nélkül és megöli magát, mialatt a szomszéd szobában gondatlanul kártyáznak az emberek. A cselekmény tehát elég sovány, de annál dúsabb maga az író, aki mély és fájdalmas élet-iróniáját bámulatos finomsággal és erővel tudja kifejezni. A darab alapigazsága (vajjon igazság-e?) nagyon keserű s körülbelül abban foglalható össze, hogy rutin nélkül nem lehet élni és művészkedni, rutinnal pedig talán nem is érdemes, mert a rutinos élet nem igazi élet s a rutinos művészet nem igazi művészet. Az élet tragikussá válik, mihelyt nagyon is komolyan vesszük s az embernek mindig meg kell ölnie magában valamit, hogy tovább élhessen. Az ideál és a valóság úgy ütnek el egymástól, mint az eleven sirály, mely szabadon és vidáman kering a tó tükre fölött és a kitömött sirály, mely nem mond semmit, nem jelent semmit, — legföljebb a rutint. Mert egy madár kitöméséhez igazán nem kell egyéb, mint rutin.

Carnegie alapítványa.

Carnegie András ki van békülve a világgal. Azt tartja, amit a Voltaire Pangloss mestere, hogy : ez a világ a legszebb minden elképzelhető világok közül. Olyan embernél, akinek módjában volt «eddigelé» hatvannyolc millió dollárt adni jótékony célokra, ez a felfogás nem is érthetetlen. De semmi se tökéletes ; még ez az elképzelhető legjobb világ sem. Carnegie is talál rajta egy hibát, egyetlen egyet : hogy szociálisták és anarchisták is vannak benne.

És Carnegie nem csak azért szereti a skótokat, mert véletlenül ő is skótnak született, hanem főképpen azért, mert skót anarchista eddig még nem találkozott. Hogy tehát megjutalmazza jó viseletű ex-honfitársait, másrészt pedig, hogy kimutassa szülőföldje iránt való szeretetét: Carnegie, noha már eddig is igen sokat tett a skótok érdekében, az idén egy új ajándékot küldött egykori hazájába. Ezt a legutóbbi ajándékát szülővárosának : Dunfermline-nak szánta, de minthogy már előzetesen minden földi jóval ellátta Dunfermline városát, hamarjában nem tudta elhatározni, hogy legújabb alapítványa minő célra szolgáljon. S mivel Carnegie amerikai gyorsasággal, telefonice szokott intézkedni, sietségében úgy rendelkezett, hogy alapítványából évente százhuszonötezer dollárt használjon fel szülővárosa arra a célra, hogy Dunfermline lakóinak életét minél több öröm és vidámság fűszerezze. Annak eldöntését, hogy mi módon lehetne ezt elérni, több dunfermline-i lakosra bízta, akiket megnevezett, s akik aztán végrehajtó bizottsággá ültek össze. Carnegie csak azt kötötte ki, hogy amit a városi tanács, az egyház és az iskolaszék megtenni köteles, azt a bizottság ne tegye meg ; egyébként találjon ki bármi okosat.

És most már nem Carnegiet, hanem Dunfermline városát gyötri az «embarras de richesse». A bizottság idejében nem talált ki egyebet, minthogy a dolgot nem szabad elhamarkodni, mert különben Dunfermline városa úgy járhat, mint a mesebeli ember, akinek a tündér megígérte, hogy három kívánságát teljesíteni fogja. A mesebeli ember, hogy próbára tegye a tündért, hirtelenében csak egy kolbászt kívánt ; a felesége erre dühbe jött, s azt kívánta, hogy a

kolbász ragadjon az ostoba ember orrához; s a harmadik kívánság aztán nem lehetett egyéb, minthogy a kolbász váljék el az orrtól.

Dunfermline városa is megjárhatta volna. Egy meggondolatlan bizottsági tag már azt javasolta, hogy egy nagy csarnokot kell építeni, amelyben zenészek és színészek szerepeljenek. De a józan-ság nyomban leszavazta ezt az indítványt. Mert ha a zenészek és a színészek rosszul játszanak: ez csak elkészerítené Dunfermline lakóit, s életüket öröm helyett ürömmel fűszerezné. Aztán az a terv merült fel, hogy Dunfermlineből mintavárost kellene építeni: tágas utcákkal, nagy parkokkal stb. De a bizottság rájött, hogy ennek csak a vállalkozók és az építészek örülnének, nem a sokaság, amely megszokta régi otthonát.

És minél hosszabban tanácskozott a bizottság, annál fogasabbnak tűnt fel a kérdés: miképpen lehetne felhasználni az alapítványt úgy, hogy ez minél általánosabb örömet szerezzen?

A bizottság, sehogya se tudván kiokosodni, pályázatot hirdetett. Jutalmat kap, aki megfejti a talányt, hogy mi az ördög az, ami általános örömet szerezne?

Sok pályamű érkezett, de a bizottság csak két indítványt talált figyelemreméltónak. Az egyik pályázó azt javasolta: eszközölje ki Carnegie, hogy rövidesen elcsapassanak: a polgármester, az elüljáró, a vízvezetéki igazgató, a tűzoltófőparancsnok, a városi mérnök, a tiszti orvos és a tanfelügyelő. Ez általános örömet szerezne és a százhuszonötezer dollár is megmaradna.

A másik pályázó leírja, hogy Carnegie alapítványa milyen kétségbeesett helyzetbe sodorta Dunfermline városát. Azóta az egész város csak a fölvetett kérdésen tanakodik, vitatkozik, veszekedik; senki se ér rá más egyébbel foglalkozni s a legjobb családokban folytonos a pofozkodás, mert ahány ember, annyiféleképpen vélekedik arról, hogy mi okozna általános örömet. Az indítványozó azt javasolja, kérjék meg Carnegiet, mentse ki Dunfermline városát ebből a kínos zürzavarból s vegye vissza az alapítványát.

A pályadíjat alighanem az utóbbi indítvány fogja megnyerni, s ebben az esetben Dunfermline városa ráfizet, hogy a százhuszonötezer dollárt kamatozó alapítványtól, mely feldúlta a város lakóinak nyugalmaát, végre-valahára megszabaduljon. (a.)

Találkozás.

Irtá: Hermann Heijermans.

Déli egy órára, hogy megérkeztek, meghalt anélkül, hogy felismerte volna őket.

Halkan becsukta a fülkeajtót és sírva ereszkedett az ósdi karosszékbe.

— Kérlek, ne futkározz egyre ide-oda, egész idegessé teszel... hallod?

— A te bűnöd, a te bűnöd.

— Mi az én bűnöm? Mi, mi, mi?

— Jól tudod. Te nem akartál meghajolni.

— Nem!

— Nos, most már későn jöttünk.

— Hol maradt az a teremtés?

— Elment.

— A szemérmetlen, hitvány teremtés...

— Csendesen.

— Itt lakott nála?

— Igen.

— Csak nem jön újra ide vissza?

— Azt valószínűleg nem teszi.

— Beszéltél vele?

— Alig.

— Mit mondott neked?

— Semmit.

— Semmit?

— Sírt.

— Mondtad neki, hogy szedje össze a batyuját?

— Nem.

— Miért nem?

— Szántam. Csak láttad volna... Halaványan... ki-sírt szemekkel.

— Ez engem nem hat meg... Teljesen hidegen hagy.

— Beszélj halkabban, Mary. Gondolj Janra.

— Jan, Jan, szegény fiam.

— Hagyd becsukva az ajtót, gyermekem. Már úgy sem segíthetünk. Szegény gyermekem, hogy meg sem ismert már, pedig az anyja vagyok!

— Ugy, úgy, sírd csak ki magadat.

- Csak sohse látta volna azt a teremtet.
- Csendesen.
- Hogyha hamarabb tudtuk volna, legalább ápolhattam volna, ápolhattad volna. Ki is sürgönyözött?
- Ő.
- Ő?
- Igen.
- Nem tehetette volna azt hamarabb?
- Nem szabadott neki.
- Miért nem?
- Mert... hagyd inkább, hogy meg ne mondjam, Mary.
- Miért nem? Ne tégy még ingerültebbé.
- Mert Jan nem akarta.
- Nem akart többé látni minket?
- Nem.
- Az a közönséges perszóna...
- Csendesen, csendesen.
- Ő mondta ezt neked?
- Igen.
- Akkor hazudott. Ezt nem mondhatta neked — a saját szülei...
- Nem hazudott.
- Olyan sokat tartott hát róla.
- Gyermekekem, gyermekekem, hiszen annyiszor elmondtam ezt neked.
- Tartsd a szádat. Nem akarok többet tudni. Dobd ki azt a kalapot.
- Mary, Mary!
- Nem akarok tőle semmit se látni.
- Hagyd el fiam. Gondolj Janra, aki...
- Egyetlen, szegény fiam, hogy olyan korán meg kellett halnia. Minek is van isten, ha a fiatalok ily hamar meghalnak?
- Az nem bánt engem. Bánom, hogy reád hallgattam. Minek ingereltél fel annyira? Nos, most minden késő.
- Megbánni? Megbánni? Hát akartad volna, hogy ezt az utcáról felszedett nőszemélyt feleségül vegye?
- Miért ne, miért ne?
- Egészen megbolondultál?
- Nem, én nem vagyok bolond. Mit értél el vele? Együtt laktak, úgy éltek mint férj és feleség és mi vagyunk az idegenek... késő, késő!
- Isten nevében, jobb mint ha egy olyan közönséges személy lenne a menyem.
- De hisz ő szerette. Mit csinálsz Mary? Mit teszel

Mary? Ne rendezz semmit ebben a szobában, Jan itt fekszik, pfuj!

— Remek. Nagyszerű, ezer darabban. Úgy, úgy, úgy! Nem akarom annak a teremtésnek az arcképét itt látni.

— Van itt is egy a kandallón és az íróasztalon is. Nem, ne érij hozzá, nem akarom, hogy tönkre tedd.

— Hagyj tennem, amit kedvem tartja.

— Nem, hagyd el, térj magadhoz, Mary. A kép csupa száraz rózsák közt áll, nem érzed, milyen nagyon szerethette őt Jan?

— Három kép egy ilyen nőtől? Nézd a szemét, az a közönséges nevetés, vedd el innen, ha nem akarod, hogy mind összetörjem.

— Beszélj halkabban, gondolj halott gyermekedre.

— Szegény, szegény fiam. Ha itt lettem volna, jobban ápoltalak volna. Újra meggyógyultál volna. Egy ilyen lompos teremtés. Mindenhol hevernek a holmijai. Itt egy doboz puder; puderozta magát, puderozta magát, látod? A szék alatt a papucsai hevernek; finom dáma: sevró bőr arannyal és magas sarokkal. Láttál-e már engem ilyet viselni? Itt meg hajtúk fekszenek. Ni-ni, mi az, festette is magát! ajakfesték... Egy ilyen elvetemült teremtés.

— Halkan!

— Beszélj te halkán, hisz látod, mi lett a mi szegény Janunkból. Kell-e még több bizonyíték? Nézd csak a fiókban az ékszereket, mind a mi pénzünkben. Azonnal szedje össze a batyuját, érted, egy percig sem akarom tovább itt ezeket a holmikát. Kirabolta, kiszipolyozta őt. Ez a szerencsevadász! Ez a rettenetes személy!

— Mary, ha meggondolnád, hogy a fülkében...

— Meghalt, meghalt. Egy szava sem volt hozzánk. A saját anyjához, saját apjához. Oh bár én haltam volna meg helyette.

— Gyermekem, menj vissza a szállodába. A kocsi vár már. Itt már nem tehetsz semmit. Vedd a kabátodat!

— Nem, nem megyek egyedül. Te is gyere!

— Menj csak előre, még mindent le akarok zárni és rendezni.

— Még biztosan itt van az a teremtés. Tán beszélni akarsz vele?

— Nem, elment már!

— Én szegény Janom. Én jó Janom. Bocsáss meg nekem, rossz voltam hozzád, pedig jót akartam, én kedvesem.

— Csukd be az ajtót. Mit használ, ha még tovább nézed. Vezesselek le a kocsiig?

Az ajtó becsapódott. Hangosan robogott tova a kocsi. A férfi lábújjhegyen sompolygott egy ajtóhoz a folyosó mögé.

— Madame.

Az ajtó felnyílt.

— Asszonyom, a feleségem elment.

Felelet nélkül elrohant előtte, be a szobába, a fülkébe és csókolni, becézni kezdte a halottat.

— Hagyja feküdni, legyen óvatos . . . asszonyom . . .

Csendesen a vánkosra hajtotta fejét a nő. Ő is halotthoz hasonlított.

— Üljön inkább le, ne izgassa úgy fel magát, asszonyom.

Meg se mozdult.

— Mégis jobb lenne, ha most elmenne, hisz nem maradhat itt. A házat le kell zárni. Segíthetek tán más valamben? Nem hallgat rám, asszonyom? Asszonyom!

— Hallgatom.

— Ha egyelőre valamit magával vinne, holnap, holnapután majd mindent elküldök, ha a címét tudatja vélem.

— A címemet? Igen, innen el kell mennem!

— Szolgálatjára lehetek más valamivel?

— Köszönöm, nem. Mindenem megvan.

— Jöjjön hát el az ágytól asszonyom!

— Igen.

— Nem akar valamit írni?

— Nem . . . hol a kalapom?

— A kalapja? Itt a földön feküdt, tessék asszonyom.

— Köszönöm.

— Nincs kabátja? Nagyon hideg van kinn.

— Nincs . . . Jól van már.

— Csukja be már kérem a fülke ajtaját.

— Igen. Utoljára látom most?

— Igen asszonyom, hiszen ön érti, lehetetlen, ön a . . . temetésen . . .

— Igen. Nyugodtan halt meg?

— Nem ismert már meg bennünket. Ne csókolja már.

Nem jó halottakat csókolni asszonyom.

— Isten áldja meg uram.

— Isten áldja asszonyom. Milyen címre küldjem a ruhákat? . . .

— Még nem tudom. Isten önnel uram.

— Isten vele asszonyom.

Diákszerelem.

Ezek az ódon, kőkockás falak!
Ezek a kihalt, akácfás terek!
Itt voltál te mosolygó kis leány,
Itt voltam én apró diák-gyerek.

Karomra hajtva izzó homlokom,
Álmodtam rólad. Így talált az éj.
Ez volt az első, forró szerelem
És az utolsó tiszta szenvedély.

Ott lebbent meg kis kék karton ru-
A mohlepte boltívek alatt [hád
S tanúi, hogy mennyit lestem terád,
Ezek az ódon, kőkockás falak.

...Kihült szívvel, csalódva, szomorún
Itt járok újra. A lelkem beteg.
A virágos fák és a vén falak
Régi barát gyanánt köszöntenek.

Te fölneztél. Én köszöntöttelek.
Lestem, alakod amint tova vész...
Néha leejtettél egy ibolyát
Es én fölvettem. Ez volt az egész.

És így szeretném elsiratni most
Mindazt, ami örökre itt maradt
Az ódon, kőkockás falak között,
A mohlepte boltívek alatt.

Amikor aztán leborúlt az éj,
Mikor a többi kis diák tanul,
Az első bús, szerelmes dalokat
Én eldaloltam öntudatlanul.

A vágyódást, a hitet, a reményt,
Amilyet többé már nem érzek...
A szerelmet, az igazit, az elsőt,
Mely a legtisztább s a legédesebb.

Esküvő.

Rózsa van a keblén,
Fátyol van a haján,
Valahol, messze
Esküszik egy leány.

Valahol zokog
A hegedűn a húr...
Valahol egy legény
Az asztalra borúl.

Vallomás.

«Mikor láttam, hogy jár utánam,
Hogy szeret, hogy imád,
Hogy hervad, mint a napsütésben
A szomjuzó virág,
Mikor láttam könyvet remegni
A szeme szögletén,
Mosolyogtam és elfordultam
És azt mondtam: szegény...»

De mikor félve, öntudatlan
Kezdett szeretni mást
És halvány arcán észrevettem
Új bimbó-fakadást,
Mikor láttam, hogy mosolyog
S nem hal belé a szenvedésbe,
Lassan-lassan szeretni kezdtem...
S most majd meghalok érte.»

Farkas Imre.

A tanú.

Írta: Haraucourt.

— Gyáva, mondja ön? En gyáva?

Nem, uram, épp nem vagyok gyáva. Csak szeretem a békességet, ez az egész. S azt hiszem, jogom van ehhez. Eleget éltem már ahhoz, hogy megtanulhassam, hogy a legjobb mód a béke megszerzéséhez az, hogy az ember tartózkodóan él: ha az ember nem törődik a világgal, a világ nem törődik az emberrel. Aki beleártja magát a többiek dolgába, csak bajt szerez magának, nekem pedig nincs ilyesmihez kedvem. En egyszerű családapa vagyok, aki becsületesen ellátja az üzletét s elmondhatom, hogy soha senkinek nem ártottam egy garasnyit sem, igen uram, egyetlen garasnyit sem. Felneveltem a gyermekeimet s elláttam őket az anyjukkal együtt, anélkül, hogy valaha ily gyanúra okot adtam volna. S én, az én koromban bele menjek egy piszkos ügybe, egy esküdtszéki tárgyalásba, igen uram, egy esküdtszéki tárgyalásba, minek folytán bele kerülhet a nevem az ujságokba. Mit mondana rólam a környék, ahol lakom, ha a bíróság elé hívnak. Uram, ha valaki kereskedő, ne hivassa magát, még tanúként se a törvény elé. Az ilyen dologban mindig veszít az ember valamit. Nos, én pedig gyermekeimnek becsületes nevet akarok hagyni, melyet sohse nyomtattak ki az ujságba, se esküdtszék elé nem citáltak.

Es különben is, ismertem-e én ezeket az urakat? Tudtam-e én, melyiknek a kettő közül van igaza? Hisz önök se tudják. De önök szeretnék, hogy én a kettőjük közt támadt ügyben az egyiknek a pártjára álljak. Nem vagyok állat, hogy ilyen oktalantul cselekedjem. Gyáva, én? De hisz ön épp úgy cselekedett volna, mint én, vagy még amúgyabban, vagy legalább is feltésem ezt önről.

Hogyne! Felszállok a vagonba. Persze: megfizettem a helyemet, lehet-e tehát más kívánságom, minthogy odavigyének, ahova eljutni akarok. Mással nem törődöm. A kupé másik végében egy úr ül s ehhez joga van. Oda megy, ahova akar, az, ami lenni akar, nekem mindehhez semmi közöm s föltéve, hogy nem kezd dohányozni, nincs rajta semmi kivetni valóm. Mert bár magam nem vetek meg egy kis pipázást, a más

füstjét ki nem állhatom. Különbem nem erről van szó. Ennek az úrnak igen megnyerő külseje van s nem is foglalkozom tovább vele. Abban a percben, melyben a vonat elindul, egy másik utas nyitja ki az ajtót, lép be s ül le: s mindez nagyon gyorsan történik. Látszik, hogy sietett, valószínűleg majdnem lekészt a vonatról, legalább is fel lehet róla tételezni azt: ez különben megtörténik mindenkivel, akarom mondani mindazokkal, akik nem élnek tervszerűen, hanem Hübele Balázs módjára cselekesznek. De hát mi közöm nekem ahhoz, ha egy útitársam, akit sohse láttam, akit sohse fogok látni, rosszul osztja be az idejét s oly rosszul állítja össze a napirendjét, hogy majdnem lekészik a vonatjáról? Nem gondolok tehát mást, szürke bajuszát és szakállát nézvén, mint ezt: «Ime, egy ember, akit az életbeli tapasztalatok nem tanítottak meg arra, hogy mindennek szabja meg az idejét». Kék szemüveget visel s ehhez joga is van. A kupé-lámpa kis, reszkető lángja az én szemem is nagyon sérti, nem tarthatom tehát hibának, ha mások ez ellen kék szemüveg viselésével védekeznek. Nem vagyok megbízva a mások viselkedésének ellenőrzésével. Hagyom tehát a dolgot, nem törődöm semmivel, az üzletemre gondolok s a más gondját másra bízom.

El is indultunk már, két szomszédom elaludt, s bizony, lassan-lassan én is ezt kezdem cselekedni. Ha azt mondom, hogy elalszom, túlzok egy kicsit, mivel én már olyan vagyok, hogy a vasúton nem tudok igazában aludni. Szenderegni, igen, azt megteszem: de hallok e mellett mindent, s egyetlen nevet se szalasztok el, ha a vonatvezető az állomásokat kiáltja. Nem tartozom az olyan hülyék közé, akik az állomások mellett elmennek s oly vidéken ébrednek fel, ahol semmi dolguk sincs s ahol aztán dideregve várnak egy más vonatra, mely visszaviszi őket oda, ahol le kellett volna szállniok. De hát ez az én tulajdonságom, hasznos, kényelmes, praktikus tulajdonság, s ön csak nem teszi fel rólam, hogy természeti előnyeimet kellemetlenségek szerzésére fordítsam. Én tehát mindent hallok. Nem is megyünk egy órája sem, mikor a szürke bajuszú úr egy gyöngé mozdulatot tesz, melyet előbb hallottam, aztán láttam is. Mert én mindent látok s nem telik el tíz perc, hogy ki ne nyissam a szemem s meg ne győződjem arról, mi történik körültem.

A szürke bajuszú úr szép csendesen átült a másik ülésre. Aztán felállott s ráhúzta a lámpára az ellenzőt.

Mit tett volna ön az én helyzetemben. Vitába ereszkedett volna? — Nekem világosság kell, uram! — Uram, engem bánt a világosság. — Nekem pedig, uram, szükségem van

reá! — Én azonban nem szeretem a veszekedést. Sohse disputálok senkivel, legkevésbé pedig olyan emberekkel, akiket nem ismerek.

Különben is a szürke bajuszú úr újra leült s rendkívül zajtalanul közeledett a másik úrhoz s így távolodott tőlem, aminek én csak örülhettem. Nem szeretem, ha a kupéban gyanús alakok nagyon közel ülnek hozzám.

S valóban ez kezdett gyanús lenni. Most már nem szenderegtem, hanem megfigyeltem őt, ügyelve persze, hogy szememet csak nagyon kevésbé nyissam ki, nehogy az ő gyanúját felébresszem.

Ő se mozgott, vagy csak alig. Úgy látszott, mintha teljesen mozdulatlan volna, valóságban azonban mind a két keze a kabátja egyik zsebében kotorászott, ami nagyon kényelmetlenné tette a helyzetét: de valószínűleg meg voltak az okai, hogy mért cselekszik így s ehhez nekem nem volt semmi közöm.

Egyszerre azonban a két kéz mozgása lázas lett, úgy hogy kíváncsi lettem, mi kerülhet elő a zsebből. Mert hiába közönyös valaki egyáltalában a más ügyeivel szemben, azért, nemde, nyugtalaníthatja egy útitársának furcsa viselkedése.

Valóban állatnak kellett volna lennem, hogy ne lássam, hogy itt valami gonosz csíny készülődik... Hirtelen a két kéz előkerült a zsebből s egy fehér vásznat, egy összehajtott zsebkendőt, vagy mit tudom én, mit tartott. Ebben pedig egy kis üveg is volt, melyet csillogni láttam. S rögtön erre az idegen felállott s a másik utas felé hajolva, a kendőt ennek arcára helyezte.

Valóban nagy megelégedésemre szolgált, hogy nem szerepelek ebben a dologban, különösen mivel az idegen minden pillanatban felém fordította a szemét, figyelmét amúgy megsosztva köztem s a között, akit áldozatának nevezhettem. Erős gyógyszer-illatot is éreztem, azt hiszem éther-szag volt, nem tudom azonban biztosan s nem is feladatom, hogy tudjam.

Sőt ekkor már be is hunytam a szememet s hogy közönyömet jobban kifejezzem, horkoltam volna is, ha nem féltem volna attól, hogy ezzel magamra vonom a figyelmet.

Egyszer azonban mégis újra kinyitottam a szemem, s ekkor láttam, hogy az idegen magához vette a másik utas tárcáját, s ebből kivett egy csomó papírneműt, melyet ismerni látszott, s aztán visszatevé a tárcát, a kabátot is újra reagombolta. E percben újra becsuktam a szemem. Mit törődjem én azzal, hogy egy ember, aki nem nagyon aggályos lelkiismeretű, a maga kis ügyét hogy rendezi.

Azt persze nem merem mondani, hogy nem éreztem hevesen verni a szívem. De végre is nem lehet szemöldök-rándulás nélkül végignézni egy gyilkosságot. Különösen mikor az idegen pillantását folyton magamon éreztem. Megijedésről azonban szó se volt, sőt én hősiesen ülve maradtam. Mert hát, tetszik tudni, én jellemes ember vagyok, s nyápic se éppen s ha arra kerül a sor, hogy szembe kell nézni valami veszedelemmel, nem veszem el a fejem.

Az idő azonban múlt s nem is tudtam már, hogy hol tartunk. Elmúlhatott tíz perc, talán egy negyed óra is. Ekkor mozogni kezdett a férfi, de távol tőlem, egészen a kupé másik végében. S bizony megkönnyebbültem, mikor a mozdony füttye jelezte, hogy megállunk. Félénken felpillantottam: a szürke hajú úr fekete hajú volt s arca szakálltalan, bajusztalan, teljesen leborotvált volt: legfeljebb harminc éves lehetett. Szemüveget se viselt s mihelyt megálltunk, leszállt a vonatról.

Örültem ennek: túl voltam a veszélyen. A másik embert kezdtem nézni, aki nem mozdult csöppet se. Nem volna valami mulatságos egy halottal utazni együtt! Mert én nem tudtam, hogy ez az ember halott-e vagy eleven s fel lehetett tételezni bármit, leginkább pedig azt, hogy meghalt. Épp ezért el is határoztam, hogy leszálok s más waggonba megyek.

Ekkor, a perronon vettem csak észre, hogy a célomnál vagyok. Majdnem elszalasztom az állomásomat, ami még sohse történt velem.

A pályaudvar előtt a szálloda omnibuszában újra láttam az üvegcsés urat. Más kocsiba szálltam, hogy ne zavarjam őt, főleg pedig elővigyázatból. Azóta nem is láttam újra.

Másnap tudtam meg, hogy egy utast holtan találtak. A halál oka állítólag megfulladás volt. Képzeltetik, hogy őrizkedtem ennek a tévedésnek az elosztatásától, mivel nem érzem magam arra hivatottnak, hogy másoknak leckéket adjak. Ezt is csak azért mondom el most, mivel az ügy már tíz év óta elévült.

Proletárok.

Írta: Szász Zoltán.

A német szociál-demokrata párt fejlődése tipikus formája annak a küzdelemnek, melyet ez az osztályharcot hirdető mozgalom kevésbé tiszta, kevésbé klasszikus módon minden európai államban végig fog küzdeni. Ez teszi különösen érdekessé a három millió német elvtárs szervezetéből kibontakozó politikai jelenségeket: legfőképpen pedig azokat a belső erjedéseket, melyekből a párttesten hol apró, gyorsan tűnő pattanások, hol durva torzsalkodásokat váladékul kivető fekélyek, végül azonban egy természetes és egészséges ketté-tagolódás alakulnak ki. Alacsonyabb fejlődési fokon levő társadalmak, hol a szociál-demokrácia eszméi még csak valami szellemi pitymallet gyanánt derengenek, épp ezért a német párt vajúdásaiból sok tanúságot meríthetnek a saját átszociálizálódásuk megkönnyítésére vonatkozólag. Mert ha talán nem is valószínű, hogy ezek a hátramaradott társadalmak a németországi mozgalom egyes állomásait átugorják s rögtön a német szociál-demokrácia mai fejlődési fokozatára bírjanak és akarjanak ugorni, nagyon lehetséges és kívánatos, hogy a mozgalomnak szükséges és törvényszerű fejlődés-története ily országokban rövidített és símább formában ismétlődjék.

Hogy mily érdekes és tanúság-gazdag a német birodalom szociálistusának mai állapota, azt meggyőzően bizonyítja a most lefolyt drezdai párt-gyűlés. Egy óriási választási győzelem előzte meg ezt a kongresszust: képviselői számát tekintve a második, választói számát nézve, az első birodalom-gyűlésbeli párttá emelte a vörös lobogó alatt küzködőket a június 16-iki küzdelem. Ime, a párt kitartó, lelkes és intenzív agitacionális munkája oly fokozódó erővel hatotta át a tömeg legalsóbb rétegeit a történelmi materializmus eszméivel, hogy ebből az így megtrágyázott és bevetett talajból még sohse látott, gyönyörű képviselő-aratás sarjadt. Győzelmi mámor terjenghetett volna tehát a drezdai pártgyűlésen s mint ez a siker nyomában történni szokott, a vezérek fejére babér fonódhatott volna. — Valóságban azonban nem így volt: viharos viták, kínos jelenetek sorozata volt a mostani pártgyűlés s bár párt-bomlásról ennek a pártnak rendkívül egészséges és robusztus alkatánál fogva szó se lehetett, kétségtelen, hogy az a kettétagolódás, melyet a nagy erjedés legutolsó eredményéül jeleztem, egyre jobban kifejezettebb és határozottabb lesz.

Dőre dolog volna persze annak eldöntésére törekedni, hogy kiknek van igazuk, a revizionistáknak, akiknek a végcél semmi s az előrehaladás minden, vagy az orthodoxoknak, akik az elv zászlaját egy percig se hagyják a küzdelem forratagában elmerülni s inkább arra törekednek, hogy ez minél magasabban lobogjon, mint arra, hogy a hadsereg a célhoz minél közelebb jusson. Igaza van mind a kettőnek, főleg pedig annak van igaza, aki ezt a két ellentétes igazságot egy magasabb egységbe összefoglalni tudja. S csodálatos, ezt a hegelista feladatot a Hegelből született pártvezérek nem akarják megoldani, úgy látszik tehát, hogy a párt taktikai érdeke, hogy a két pártfél ne adjon egymásnak nyilvánosan igazat, habár változatlanul együtt maradnak. Persze, a legnagyobb igazságokat nyilvánosan egy politikai párt sohse meri levonni: ezek csak azokon a pezsgőhangulatú, különszobabeli vacsorákon peregnek le az ajkáról, melyekre, mint a kongresszusi tudósításokból olvasni lehetett, a nyomorgó milliók vezérei is meg szokták invitálni egymást.

S ezt a megjegyzést nem olcsó bourgeoi-szellemeskedés iratja meg velem, hanem minden társadalmi mozgalom szükségszerű alakulási rendjének helyes megértése. A drezdai pártgyűlés előtt és alatt történt dolgokat ebbe az alapjelenségbe lehet összefoglalni: a proletár-elvtársak ellenszenvet éreznek az intellektuell-elvtársakkal szemben. Az igazi, szűz proletárszellem dogmatikus, rajongó, kérlelhetetlen, az intellektuellek, evolucionisták, szkeptikusok, alkalmazkodók. A proletár a társadalom legsötétebb mélységeiből jön, tele nagyon érthető és rokonszenves, de kissé elfogult gyűlölettel a fennálló rend ellen s agyvelejének az igazságtalan sors folytán ugaron maradt talajában egyetlen termő anyag gyanánt kerül a Marx eszme-flórájának magja. Az intellektuelle-t a polgárság, vagy még jobbmódú rétegek adják a szociál-demokraciának s hosszan és rendszeresen művelt fejében rendesen a bölcsészeti rendszerek és szociális evangeliumok egymásnak adják a kilincset, érthető tehát, hogy ha az egyiket végül a legkevésbé tökéletlennek is tartja, nem esküszik vadul mindenik tételének abszolút igazságára. Más, nagyon szövevényes lélektani okok is fejlesztik ezt az ellentétet a zubbonyban és a redingote-ban járó szocialisták közt: a nyomor iskolájában járt, született kiközösített lelke legmélyén sohse bocsátja meg a társadalom napfényes ormairól jövő társnak, hogy ez élvezte a gyűlölt uralkodó osztályok jólétének áldásait. Sőt nem is igen hiszi el neki komolyan, hogy szívén hordja a szocialista állam eljövételét, mivel ez számára, a mai viszonyok közt is jól megelőre, nem jelenti azt a megváltást, amit a proletárnak.

Ennek a két szociálista típusnak ellentétessége tükröződik a párt két nagy frakciójában s valószínű, hogy amily mértékben gyarapodni fog a polgári, tanult elemek beáramlása a szociál-demokráciába, oly mértékben fog erősödni a revizionizmus. Az opportunus lateiner nem szörnyülködik el arra a gondolatra, hogy egy szociálista képviselő elmenjen hajlongani a császár elé, mivel tudja, hogy az ilyen jelképes meghódolás az egyeduralkodó előtt csak lényegtelen ceremónia. Szörnyűség ellenben ez a látogatás az igazhitű marxistának, aki azt hiszi, hogy ezzel a látogatással az Eszme erejéből és hatalmából veszít. Mivel pedig az igazhitűek többségben vannak, nem lesz szocialista alelnök, ellenben az elvfelelő intellektuellek kaptak erős leckét. Még élesebben nyilatkozott meg ez az ellenszenv a lateinerekkel szemben, akiket Németországban akadémikusoknak neveznek, magán a drezdai pártgyűlésen. Hoztak itt egy határozatot, mely szerint a polgárságból jövő főiskolai műveltségű elvtársaknak két évig kell az egyszerű elvtárság vesztegzárában várakozni, mielőtt valami vezér-állást, népszónoki vagy szerkesztői tiszteletet kaphatnak. Ez a határozat nagyon hasonlít azokhoz az oroszországi törvényekhez, melyek szerint a zsidók tíz-tíz évre kizáratnak az egyetemekről. Védekezés ez az értelmiséggel szemben, melynek tagjait elvtársaknak ugyan elismeri, kiknek kérlelhetetlenségében azonban nem bíznak az igazi proletár-szellemű régi stílűek. Ez azonban azt jelenti, hogy a szociáldemokracia rossz értelemben osztálypárt, azaz nem bizonyos tudományos meggyőződés, hanem azonos származási és anyagi viszonyok által összetartott szövetkezet. Amily dőre dolog volt tehát a tanult elmék ellen ilyen sorompókat felállítani, épp oly oktalanság volt a polgári újságokban dolgozó elvtársak megtámadása. Végre is, ha egy szociál-demokrata valamely polgári újságnak ír, ez nem jelent egyebet, minthogy nála munkájáért pénzt keres. Ha ez bűn, épp oly bűn a szociál-demokrata kézi munkás munkálkodása a polgári tőke másféle vállalataiban, úgy, hogy a hithű szocialistáknak a marxista állam kialakulásáig sztrájkolni kellene. Az író épp oly munkás, mint a kézműves s ha Bebel és barátai az ily foglalkozásúaknak meg akarják tiltani a polgári sajtóban való működést, ez nagy igazságtalanság, mivel részleges sztrájkot kényszeríteni reájok. Szükkeblőség és dogmatikus megcsontosodottság tehát Bebeléktől ez a hadjárat a tudományosan képzett fejek ellen s akaratlanul is azt a föltevést hívja ki, hogy a régi stílű vezérek félnek a nagyobb szellemi apparátussal dolgozó új szociálisták fölényétől. Pedig ez a felfogás káros és nemtelen, mert nem az eszme szolgálása körül kifejtett erkölcsi és szel-

lemi erő, hanem mellékes külső körülmények alapján érdekeli az embereket, tehát az egyenjogúság nagy elve ellen vét.

Ime egy jelenség, melyből más országok szociál-demokratái tanulhatnak. Különösen azért tenne jót az ily okulás fejletlenebb társadalmak kezdődő mozgalmainál, mivel itt a szociálizmus rendszeren a vad, kérlelhetetlen marxizmussal kezdődik, tehát valószínűleg a németországi bajokat és ellenhatásokat szintén kihívja. Már pedig ily területeken, mint például Magyarországon is, ahol a munkásság sokkal műveltelebb lévén, mint Németországban, szellemi elite kiválasztására egyelőre nem igen alkalmas, az intellektueller szövetségére és támogatására nagyon szükség van. Nem volna tehát jó, hogy azok a maradiságok, melyek előidéztek a német proletár-szociálisták és akadémikus-szociálisták verekedését, egykor majd nálunk ily összeütközéseket idéznének elő.

Egyáltalában a két ellentétes doktrína, az orthodoxok és revizionisták ellentétes igazsága imigy egyenlíthető ki: az orthodox marxizmus jó az agitációra, a revizionizmus a parlamenti és tudományos működésre. Alant az, felül ez a helyes. Bebel kérlelhetetlensége szükséges a tömeg, a milliók megnyerésére, amelynek számára a magán vagyon igazi vörös posztó, mely dühre gerjeszti az uralkodó osztályok ellen. A törvényhozási munkában, különösen pedig a tudományban már nem üdvrevezető a termelési eszközök társadalmosításának ez a dogmáztatása. Ez a magyarázata annak, hogy mind a két párt résznek igaza van, mivel elméletük egyazon törekvésnek különböző körülményekhez szabott megformulázása.

S ha lassan bár, de azért el fog tűnni ez a lélektani ellentét a két szociálista típus, a proletár s a szociálista érzelmű elite-ember közt. Amily mértékben fog az egyiknek a szellemi színvonala emelkedni, a másiknak pedig száma a pártok keretén belül szaporodni, oly arányokban fog ez az egyetértés megszületni. Végre is a szellem ellen nem lehet küzdeni, legkevesebb szabad pedig a szociál-demokraciának, ennek a kiválóan szellembarát mozgalomnak ilyen haladás-ellenes utakra tévedni. «Mind den forradalom arisztokraták műve» írta Renan s «csak a tudomány igazán forradalmi» — Zola. E két igazság egyesítése azt mondja, hogy nagy, újat alkotó cselekvés csak a szellem vezérlete mellett lehetséges. Ne duzzogjon tehát a nagy, újító cselekvés pártja a szellemmel szemben, mert ez ott állott bölcsőjénél s ha győzni akar, ott kell hogy legyen a diadalmi zászló kitűzésénél is.

A MAGYAR ÉPÍTÉS. Hauszmann Alajos, a műegyetem ez évi rektora, megnyitó beszédében, amelyet az egyetem ifjúságához intézett, kárhoztatta az építő-művészet modern törekvéseit, próbálgatásait és csak az elfogadott történelmi stíleket mondotta követésre méltóknak. Bárha a modern törekvések kárhoztatásában joggal érezhetem önmagamat is érintve és bárha Hauszmann Alajos burkoltan említést is tett egy bizonyos «mester»-ről, akinek szárnyaszegett kísérletei intő példái lehetnek az ifjúságnak, — mégis azt válaszolom, hogy Hauszmann Alajos, mint a műegyetem rektora, nem mondhatott mást az ifjúságnak, mint amit mondott. Annak az intézetnek, amelynek most élére került, az a föladata, hogy az építő-művészet ábécéjére oktassa hallgatóit. Az építő-művészetnek pedig a történelmi építészet az ábécéje. A műegyetem nem az építő-művészetet fejleszti az ifjúságban, hanem az építő-tudományt tanítja. A tudomány pedig csak szilárd alapokon állhat. Új formákat keresni, ismeretlen területekre elkalandozni a művészet föladata lehet csak. A műegyetem rektorának tehát kénytelen kötelessége megóvni hallgatósága előtt a történelmi iskolák tekintélyét és elfordítani annak figyelmét az új törekvésekről.

Tehát a rektor szavait valóban rektori szavaknak vettem és föltételezem, hogy azokat csak a maga tanulóifjúsága számára mondotta el. Ámde minden fejlődik, új formákért küzd, forrong a művészetek birodalmában. Az építőművészetnek sem szabad tehát megállania a fejlődésben. Csakhogy ezek a reform-törekvések sehol a világon nem tartoznak — és nálunk sem volna szabad, hogy tartozzanak — a politechnikum keretébe. Külföldön a műegyetemekkel párhuzamosan, illetve azoknak folytatásaként építő-művészeti akadémiák működnek. A műegyetem tanítja a mindig-egy, merev tudományt, az akadémia ellenben a szabad művészi szellemet fejleszti. Nálunk is így kellene ennek lennie és akkor még sokkal érthetőbbek és — megbocsájthatóbbak lettek volna Hauszmann Alajos rektori szavai.

A támadások között, amelyek irányomat, működésemet érték, ez a legártatlanabb és legjobb hiszemű. Ez országban mindenki tapasztalhatta, hogy valahányszor a legkisebb úttörő kísérletet is teszi arra, hogy a maga mesterségét megszabadítsa a külföldi — főként osztrák — bélyegtől, konok falba ütközik, amely a legtekervényesebb utak végén is elébe bukkan. Összefogó, erős, ősrégi ellentállás ez, amely ráfekszik nemzeti életünk minden ágazatára és elfojtani iparkodik nemzeti önállóságunk elvétett törekvéseit. Mintha az az örök átok volna rajtunk, hogy iparban, őstermelésben és művészetben egyaránt hűbéres szolgálói legyünk a külföldnek. Lechner Odön.

A mai színpad.

Írta: dr. Salgó Ernő.

A szavak túlélnek a századokat, de jelentésük nemzedékről nemzedékre változik, módosul, kibővül, vagy megszűnik, a bennök rejlő értelem-csírák egyikének túlfejlődése elnyomja a többi, vagy új megszokások hozzákapcsolása új tartalmat önt beléjük, úgy hogy ugyanaz a szó a késő unoka beszédében sokszor lényegesen más fogalmat fedez, mint az előd használatában. A fonetikai evolúció mellett, ami a szavak hangzásbeli változására vonatkozik és az értékbeli ingadozás mellett, ami korszakok szerint más és más környezetbe juttatja a szavakat — az istállóból a szalonba, vagy megfordítva: a tisztesség nyelvkincsétől a csatorna-dialektus kifejezései közé — itt van harmadiknak a szó értelmi változásának folyamata, valamennyi között a legkihatóbb jelentőségű. Müller Miksa új világosságot derített vele a mythológia keletkezésére, kimutatva például, hogy Indra és Zeus, amely szavak eredetileg a kék égboltozat megjelölésére szolgáltak, az ősi jelentés feledésbe jutásának árán lettek személyes istennevek, valamint nagy hasznát látta e nyelvtörténeti tény felismerésének az erkölcsi történetírás és a néprajzi kutatás is. A következőkben példát említünk, hogy érvényessége behatol az aesthetika területére is, azzal a különbséggel, hogy itt, ahol nemcsak a megnevezések állandók, de a kodifikálás is a változás megkötésére törekszik: a megmaradó felírás és a változott tartalom viszonyát illegitimnek tekintik a kritikai pénzgyőrök s ahol reájönnek, mint valami csempészműveletet bírsággal kezelik, vagy kihágásnak denúciálják, holott a természetes fejlődés nyilatkozik benne.

Ime, a drámáról szólnak, amely mai formájában, a rendelkezésre álló elemek kiválasztásában és összerovásában ugyan csak messze eltávolított a szó eredeti jelentőségétől, de amelynek törvényeit még mindig innen vezetik le. A poetikai tankönyvek a dráma elméletét fejtegetve, rendszerint abból indulnak ki, hogy a megnevezés a görög szaladok igéből származik, a dráma főtörvénye tehát a gyors menet, a történés, a cselekvés és a kritika — abban az értelemben véve ezt a szót, amelyben a régiség használta és abban a válfajában, amely a legáltalánosabb és amely már természeténél fogva konzervatív — a gyakorlatban hűségesen ragaszkodik az elméletnek ehhez az elvéhez. Teszi pedig ezt akkor, mikor a drámában egyre kevesebb a cselekmény, ellenben egyre több, ami megakasztja

a gyors menetet: a pszichológiai elemzés, a részletrajz kibővülése, a társadalmi kérdések fejtegetése és mikor a közönség nemcsak hogy nem zúgolódik a csere miatt, de tetszésével és meghódolásával épp azokat jutalmazza legbőszéesebben, akiket legkevésbé köt a régi canon. Az elmélet mindig talált kifogásolni valót a gyakorlaton, — e kettőnek természet szerint szemben kell állania, ha másként nem, hát úgy, mint az ideális követelménynek és a ténybeli megvalósulásnak — de oly ellentét, mint amely ennél a fejezetnél válik láthatóvá, ritka jelenség. A kérdés legalább ez: csakugyan oly fontos és mindeneken felül nevezetes-e a cselekvény, hogy miután elszoktunk annyi mindentől és hozzászoktunk annyi sok máshoz a drámában, ennek érintetlen teljességben kell maradnia, vagy ellenkezőleg: van-e mentség a megfogyatkozására?

Bizonyára senki sem fogja kétségbe vonni, hogy a színpadra szánt műnek kiváló erőssége, ha erősen font és gyors menetű cselekvény tartja össze benne a részeket. Az esztétikai hatás egyik alapvető törvényére vezethető ez vissza, arra, hogy amennyire szükséges a figyelem koncentrációja — a tárgy egysége, ugyanannyira fontos az ingerek változása — a történés előrehaladása, kiváltképpen drámai munkánál, színházban, hol az órák hosszat helyén ülő néző jobban ki van szolgáltatva a szerzőnek, mint a könyvolvasó a regényírónak, mert míg az olvasó, ha az inger ereje csökken, félre teheti a könyvet, addig a néző egyfolytában vállalja a felvonásokat, de viszont a színdarab is szigorúbb feltételek sodrában küzd a sikerért, mert a közönség az ingerek meg nem szakadó sorát kívánja. Ezért nagy dolog a cselekvény; de hát nem erről van szó, hanem hogy vajjon csakugyan mindennél nagyobb és pótolhatatlan valami-e? Adva van egyfelől, hogy az új drámában egyre jobban elszikkad a történés ere és egyre jobban feldagad, ami nem cselekvény és adva lévén másfelől, hogy a közönség belelál ebbe a változásba, kérdés: vajjon valóban pártütés-e az írók részéről a dráma örök törvénye ellen ez az újítás, vagy pedig a természetes evolúció ténye; vajjon megtévedés-e a közönség részéről, ha tetszésére van e változás, vagy pedig valamely természetes dispozició kielégülése és végül, ha nem a cselekvény a színpad uralkodója, úgy mi hát az, amin a hatás felépül?

E kérdések megválaszolásában kitűnik, hogy a kritika, mely a cselekvény nevében csörteti a kardot, elmaradt a fejlődés mögött, antignált állapot szószólója, vagy ha benyúl a jelenbe, a legalsóbb fokon állók érdekét védelmezi. Mesét követel mindenek felett, holott egyrészt a mese forrása minden kultur-periodus kifejlődésének arányában apadásra jut, más-

részt az iránta való fogékonyság, ha végigkíséri is az életpályát, valójában és teljességében a gyermeki lét kiváltsága. Annak az esztetikának, mely ezen az állásponton van, ha következetes akar maradni, ma a melodráma volna az ideálja és aki híve neki, ha nem megy idáig, öntudatlanul bár, de határozottan a más véleményen levőknek ad igazat és maga magának a példájával cáfolja főtételét. Aminthogy nem is tehet mást, mert nem vonhatja ki magát a fejlődés általános törvénye alól. A történelem és az irodalom mindegyik korszakának vizsgálata azt bizonyítja, hogy a szellemek érdeklődése az élet dolgainak kutatásában a fejlődés arányában mindinkább bensőséges irányba fordul és ennek megfelelően az irodalom az események özönének összefoglalása helyett egyre jobban a belső rugók feltárásával foglalkozik. A lelemény, mely bizonyos ideig extenzív irányban haladt, ezen túl intenzív munkálkodásra tér. Amit a filozofia történetének nagy egésze mutat, hogy a bölcséleti diszciplínák keletkezésének sorában a metafizika volt az első és a pszichologia az utolsó szülött, annak az analogiája ismétlődik az irodalomban a különböző korszakokon belől, mikor a messzeségben való kalandozást mindinkább felváltja a mélységben való bányászás, a tárgyak szaporítását a témákba való behatolás. Természetes, hogy ez nem jelenti az invenció kiapadását, ami a befejező kifáradás tünete; de igenis, más területre való áthelyezését, ahol a mese helyett az elemzésre száll a rang elsősége, mint ahogy a prédikációban a textus helyett a magyarázatra; jelent olyan útra való reálépést, ahol a cselekvény látható mozzanatai mind gyérebben teremnek, mert egyre több és élénkebb a kommentálásra való hajlandóság és az iránta való fogékonyság.

Hogy így legyen: a cselekvény ez eredendő hátraszorulásával, ami az irodalomfejlődés menetéhez tartozik, egyidejűleg előlép egy másik tényező, amelyben a közönség vágyai összegeződnek és amely erről a részről fedezi az új dráma apostolait. Ez pedig a tanulás ösztöne. Az irodalmi hatás lelektana mindig elválaszthatatlan volt a didaxis számbavételétől; az olvasó vagy a néző mindig úgy állt szembe az író alkotásával, hogy következtetéseket vont magára és másokra, vonatkozásokat keresett egyéni dolgaira, vagy kilátásokat az őt érdeklő kérdésekre; de a tanulásnak ez a szükségérzete talán sohasem volt oly erős, mint ma. Immár, ha nem is bevallottan, de mintha ez volna a főcél, annyira, hogy míg azelőtt a közönség mesét kívánt az oktatáshoz, mint édesítőt az orvossághoz, ma már a mesét is csak úgy veszi be, ha tanulságot tud kiokoskodni belőle. A szimbolizmus, aminek kitalálásával oly nagyra

vagyunk, valójában mit jelent mást, mint az okulás vágyainak excesszív voltát, mely valamely eszme megvilágításának vágyáért eltúri a fantázia leghomályosabb szülötteinek a felvonultatását? Valami ilyes áramlat volt az, amely Voltaire korában az allegoriák divatjának hódolt; de ereje ma még nagyobb. Akkora, hogy a mult és jelen minden tényére, a monda-világ és a képzelet, meg a kieszelés országának minden exotikumára reaszabadítja ugyan az író, de azzal a feltétellel, hogy valamennyit az eszme uralma alá gyűrje. Az életfilozófia így két oldalról is ellene szegül annak, amit közkeletű nyelven cselekvénynek nevezünk. Egy felől a külső mozgalmasság ábrázolása helyett a belső rejtvények kikutatásának kedvez, másfelől az eszmei tartalom követelményével arra halad, hogy az elvontságok körébe szublimálja az élet konkrét jelenségeit és emberek küzdelme helyett ideák vitáját láttassa.

Itt van azonban a harmadik kérdés, hogy ha a dráma hatása az ingerek folytonos megújulásához van kötve, mi az, ami ebben a részben pótolhatja a cselekvényt, amelynek egymagának ime, egyaránt ellene nyilatkozik az irodalmi fejlődés iránya és a korszak szelleme? Erre való válasz annak az alaptévedésnek a földerítése, mely abból indulva ki, hogy a cselekvény az ingerek sorozatának legtermészetesebb formája, megáll a kijelentésnél, hogy ez egyúttal az egyedül törvényes is. Mintha ennek megfoghatkozása után nem találhatna útát drámai inger a közönséghez! Olyan balvélemény ez, melyen a gyakorlat már rég túl van és ideje, hogy a kritika is reátérjen erre a liberálizmusra, beismerve, hogy a drámában is már nem a cselekvény az, amely egyedül üdvözít, hanem hatása az inger erősségétől függ, legyen az akármiféle: satyrikus rajz, társadalmi bíráló, az elmének szárnyalása, vagy a lélek nagy megindulása, azzal a föltétellel, hogy vonatkozásaiban ne maradjon a részlegességek körén belől, hanem emelkedjék az általános érdek szintjére. Ugy tetszik, egy színházi közönség sem tudja elviselni a vadonatújat és még kevésbé a partikuláris dolgokat. Különleges helyzete a drámai műnek, hogy egyszerre mindenféle rendű és rangúakhoz kell szólania, az egész közönséghez, ennek sokárnyalatú összetételében. Az általánosságra van szorítva és innen nyílik a lejtő, amelyen lesülyedhet, ha az alszerűség révén közös ösztönökre számít; de ugyancsak innen emelkedhetik a minden műfaj között neki sajátos magaslatra, ha az élet nagy kérdéseiben találja meg a mindeneket vibrálásba hozó ígét. Ugy az emberi természet alacsonyságaiból táplálkozik; emigy a korszak szellemének, egyetemes érzésének és legelevenebb eszmélkedésének praedestinált kifejezője.

ÚJ KÖLTŐK.

Carducci:

Rózsa-ének.

Ott sétáltunk a népes utcán,
Bohó, ábrándos két gyerek,
Ifjú szerelmes pár vagyunk tán,
Gondolhatták az emberek.
De mi kerültük ezt a témát,
Avult témádat, szerelem!
Még a rózsát sem adtam én át,
Mely ott piroslott mellemen.

És jöttek párok innen-onnan...
S ő szólt: Ezek tán boldogok!
Oh hova gondol, — válaszoltam, —
A férfi önre mosolyog...
S ő elpirúlva súgta menten:
A nő titokban önre néz...
És elhallgattunk mind a ketten —
Két kacaj, mely sóhajba vész.

Valónkon át vészjóslón szállt
Vádló bú, intó félelem.
Letéptem mellemről a rózsát
S csak téptem lassan, csöndesen.
Csak azt láttam, hogy szirma pergett
S csak azt, hogy ő utána nyúl
És a megtépett rózsakelyhet
Keblére tűzi szótlanúl.

Oh mért kellett még azután ott
Szólnunk is rólad, szerelem?!
Mult, hazug üdv emléke játszott
Beszédén és beszédemen.
Kebleről a rózsát letépte...
Bénán csüggött alá kezem...
S néztük, mint hull levél levélre
A porba lassan, csöndesen.

Fordította: Telekes Béla.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

33.

Ez a szó, a maga józan, majdnem durva jelentésében fölriasztott kissé álomszerű tétlenségemből.

Dolgozni. Igazán. Ez komoly. És komoly kétszeresen. Mert élni kell. Kezdtém észrevenni, hogy főképp ezért fontos. Sokáig nem dolgoztam. Ami pénzem volt, elfogyott. Összes képeimet eladtam az olaszországi út előtt. Az értük kapott pénzt elköltöttem. Most új képeket kell csinálnom, hogy újból legyen pénzem.

Ah istenem! Az élet az ő okos, hideg követeléseivel. A kenyér, ami nélkül a legkomplicáltabb lelki állapotok közepette sem lehetünk el. A mindennapi gond, ami beleszól titkos fájdalmainkba, féltett, kedves és szomorú álmainkba. A próza, ami egyszerre csak felüti a fejét és elsöpri a tétlenség költészetét! A munka!

Hát rajta! Dolgozzunk.

Neki fogtam. Előkerestem a régebbi témáimat, de nem boldogultam velök. Valahogy elsiklottak előlem. Egy-egy részlet maradt csak éppen belőlük, amit nem tudtam összhangzásba hozni az egészszel. Belefáradtam. Otthagytam. Hazautaztam a városkámba. Otthon lefestettem az édesanyámat. Kemenes látta a dolgot. Tetszett neki. De valamit mintha magában gondolt volna, amit nem mondott meg. Soká tünődtem, mi lehet. Végre is megkérdeztem.

— Ne fessen maga arcképet — mondta. — Ha teheti, ne fessen. Nem a maga egyéniségéhez való, belemerülni apró részletezésébe valami már meglevő dolognak. Különösen nem most, amikor a lelki élete úgy is nagy változásokon ment át. Ez most minden aprólékosnak tetszik és fárasztja. Komponáljon valamit, mint régen. Valami különöset és merészet, a maga ismert modorában. Adjon szabad teret a fantáziájának. Sok modellel dolgozzék, ez most jó lesz. Csak ne arcképet, az égre.

Igaza volt. De azért a képet kiállítottam. Meg is bántam. Mindenfelől a legnagyobb csalódottság hírét hallottam. Kemenes előre megjósolta ezt és most dühöngött.

— Úgye mondtam? Nem mondtam? Ezek most már

szépen eltemetnék magát! Vigyázzon magára, kérem. Tudja, hogy az emberek — és nem csak a laikus publikumot értem — nem bírják el a nagy kitéréseket egy bizonyos iránytól. Rögtön hibát keresnek, mert azt hiszik, az idegen mesgyéken megtéved a művész. Biztosítom: a portraitje elsőrendű. De nem kell nekik, mert nem ezt várták magától. Vissza a régi bálványokhoz. Csak vissza. Az új még nincs divatban. Még nem hisznek benn. Majd később.

Ekkor festettem egy képet. A «Temetést.» Más hárommal egyidejűleg állítottam ki a következő tárlaton. Mind a négy tetszett. De különösen a Temetés. Az utcaajtóban áll egy asszony, fiatal, szép, a karján egy alvó gyerek. Mögötte a férfi feje látszik, közömbösen, amint néz a menet után, amiből csak az utolsó pár ember látszik, mert ép akkor fordulnak be az utcasarkon. Az asszony, arcán a megkövült fájdalom kifejezésével mered a halottas kocsi után. A gyermeket görcsösen szorítja magához. Rohanni szeretne utána, de nem lehet, mögötte a férje. A falusi utcán még egy pár alak. Egy feketébe öltözött öregasszony, aki elkésett a kísérettől. Botra támaszkodva tipeg előre. Egy kíváncsian néző gyerek. Egy koldus.

Kemenes diadalmasan hozta a lapokat. Mindenütt dicséret. Már másnap értesített az igazgatóság, hogy a képre vevő jelentkezett. A többit is megvették. Egy ideig megint nem kellett dolgoznom.

És ezután már csak akkor dolgoztam, amikor kellett. Amikor a házbér ideje közel volt, amikor a szabó sürgetett. Amikor véletlenül valami pénzkiadás jelentkezett. És mind gyakrabban jelentek meg portrait-im és a közönség lassan-lassan megszokta őket. Lassan-lassan átnézett felettük. Lassan-lassan kezdtek közömbösek lenni irányomban. És kezdtem alkonyúlni.

HUSZONKETTEDIK ESTE.

És bealkonyúltam. Hiába volt minden.

Kemenes egyszer-mászor megkísérlette, hogy visszatereljen a régi irányhoz. A friss, eleven benyomásokhoz. A különös, merész, ötletes témákhoz. Nem sikerült. Kiveszett belőlem valami. Az éltető fluidum. A magamba vetett hitem. A bátorságom. Folytonosan aggódtam, mihelyt valami új és szokatlan forma vagy kifejezésmód állt velem szemközt.

— Nem értenek-e félre? Megértenek-e?

Kemenes dühösködött ezért a tétovázásért. Nem akarta megérteni. Órákig nálam volt. A műteremben fel-alá járva

vitatkozott velem. Életet akart önteni belém. A régi nagy, elementáris életet.

— Nincs, — mondtam. — Meghalt. Odakünn fekszik a temetőben.

— De igenis itt van. Nem halt meg. Ahány muzeumba belép, mindenütt megtalálja őt.

— Azok képek — feleltem — festett vásznak. Nem ő. Ő nincs. Elveszett az életem célja. Kinek dolgozom? Kiért? Ha nem várok semmit? Ha nem kell valakihez felküzdenem magam? Ha nincs kitől elismerést várnom.

— Ez nem beszéd, — dohogott ő.

— Én kiadtam magamat. Bennem nincs már semmi. Nekem végem.

— Majd fölél újra. Jön egy új szerelem.

Ránéztem. A pillantásom előtt kénytelen volt lesütni a szemét. Elpirúlt, zavart lett.

— Bocsásson meg — mondta — ne nehezteljen. De végre is ez a természetes. Így szokott lenni. Az ember úgy van berendezve, hogy felejtse és megvigasztalódjék. Én régóta nézem ezt az állapotot. És nagyon aggódom. Félttem magát. És látom, hogy itt nem segíthet más, mint egy nagy szerelem. Ha már maguk asszonyok olyanok, hogy csak egy férfin át bírnak dolgozni és valamivé lenni. Maguknak magukért nem. Ez megható és fölséges tökéletlenség. Le kell borúlni előtte. De mégis — magáért kár — nagy kár. Én azt hittem maga tud úgy is, magában is. Most látom, hogy nem. És a szívem fáj. De azért még várok. Még remélek. Még bízom. Hátha mégis jön valaki.

És várt. Egészen addig, míg harminc éves nem lettem. Sőt még azután is egy kis ideig. Most már nem vár.

Lassanként, fokként veszett ki belőlem az alkotó erő.

Elvitte magával a halott. Bizonyára az akarata ellenére. De elvitte. Mint ahogy mindent elvitt tőlem. A szerelmet is. Mert soha, soha nem szerettem senkit kivüle. Holott akadt olyan is, aki megérdemelte volna. De nem lehetett többé. Ha egyszer-másszor föl is ébredt bennem a szerelemhez hasonló hajlam, azt rögtön elanalizáltam. Szinte föl ismerhetetlenné tettem magam előtt. Nem kellett semmi. Az emberek se. Lassan-lassan elszoktam a világtól. Verát láttam néha, ő fölkeresett.

Egyszer sokáig nem jött s mikor megint betoppant, sugárzott az örömtől.

— Tudja-e, hogy férjhez megyek?

— Ugyan, és kihez?

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

83.

Az öreg herceg szobájából lövésekhez hasonló zaj hallatszott, dühös orrfúvás. Alig ment ki az ajtón André herceg, kinyílt az öreg úr szobájának ajtaja s a herceg ott állt fehér hálóköntösben az ajtóban s benézett a szobába.

— Elment már? Nos, jól van! — szólt; mérges pillantást vetett a pamlagon ájultan fekvő asszonyra, szemrehányóan esóválta a fejét s becsapta maga után az ajtót.

Második rész.

I.

1805 október havában orosz csapatok feküdtek Ausztria városaiban és falvaiban. Egyre újabb ezredek jöttek Oroszországból s telepedtek le, nyomasztó terhével a lakosságnak. Kutusov főparancsnok főhadiszállása Brennau-ban volt; az ezredek Brennau erőd körül táboroztak.

1805 október 11-én egy éppen Brennauba érkezett ezred állt úgy egy félmértföldnyire a várostól, készen a szemlére, melyet a főparancsnok akart felette tartani. Dacára a nem orosz tájnak és környéknek (gyümölcsösök, kőfalak, téglatetejű házak s a távolban látszó hegyek) s dacára a nem orosz népnek, mely kíváncsian nézegette a katonákat, az ezred épp úgy nézett ki, mint azok az ezredek, melyek Oroszországban várják a szemlét.

Este, mikor átlépték a hegyeket, jött a jelentés, hogy a főparancsnok az ezredet mars közben meg fogja tekinteni. Bár a parancs szavai nem voltak egész világosak az ezredtulajdonos előtt, nem értette egészen, mit jelent az «mars közben», mégis, a zászlóaljparancsnokokkal való tanácskozás után az határozottatott, hogy az ezred díszuniformisban állíttassék fel.

És a katonákat a 30 verstnyi hegyi út után nem engedték nyugovóra, hanem egész éjjel tisztogatniok kellett a felszerelést;

a főtisztek és adjutánsok sorakoztatták, számlálgatták őket s reggelre a rendetlen csorda — melynek az ezred mars közben látszott — 2000 főnyi rendezett csapatként állt a kijelölt helyen, hol mindenki tudta teendőjét s ahol minden ember gombjai és szíjjai csak úgy ragyogtak a tisztaságtól. Csak egy dologgal nem volt senki megelégedve: a cipőkkel. A legénység fele rongyos cipőkben járt, de ez nem az ezredtulajdonos hibája volt, mert dacára, hogy egyre sürgette az osztrák kormányt, nem kapott új cipőket, a régiekben pedig az ezred 1000 verstnyit masirozott.

Az ezredtulajdonos öreg tábornok volt; eleven öreg úr, szürkülő szemöldökkel s pofaszakállal, erős, magas, széles vállú, mellénél szinte szélesebb, mint vállainál. Vadonatúj uniformist hordott s nehéz, arany vállrojtot, melyek vállait még magasabbnak tüntették fel. Úgy nézett ki az öreg generális, mint aki életének legfontosabb feladatát fényesen megoldotta.

Úgy járkált föl és alá a sorok előtt; a hátát behúzta s minden lépésnél könnyedén összerázkodott. Meglátszott, rajta, hogy gyönyörködik a seregében, hogy boldog, amiért összes szellemi erőit az ezred foglalja le, mégis, ingatag járása elárulta, hogy az ezred java mellett a közjó és a — gyengébb nem is elég fontosak előtte.

— Nos, atyuska, Michailo Mitrits! — fordult hirtelen az egyik zászlóalj-parancsnokhoz (a parancsnok mosolyogva lépett elő) — ma éjjel keményen dolgoztunk, mi? Egyébként, úgy látszik, minden rendben van, az ezred nincs rossz állapotban, mi!...

A zászlóalj-parancsnok megértette a vidám gúnyt és nevetett.

E pillanatban a városból ide vezető úton, hol az előőrsök voltak fölállítva, hogy adandó alkalommal jelt adjanak, két lovas tünt fel. Egy adjutáns s a mögötte lovagló kozák.

Az adjutánst a vezérkar küldte, hogy az ezredparancsnoknak szóval is megmagyarázza, ami a tegnapi parancsban homályos volt, nevezetesen, hogy a főparancsnok az ezredet abban az állapotban kívánja látni, a hogy a marson volt: köpenyegben, sapkában s minden előkészület nélkül.

Kutusowot reggel az udvari haditanács egy tagja kereste fel Bécsből, aki terveket és utasításokat hozott arra nézve: miként lehetne minél gyorsabban egyesíteni Ferdinánd főherceg és Mack seregeit és Kutusow, aki ezt az egyesítést nem tartotta előnyösnek, véleménye igazolására többek közt azt is felemlítette, hogy az orosz legénység mily szomorú állapotban érkezett meg

s azt meg is akarta mutatni az osztrák generálisnak. Ezért akart az ezred elé lovagolni, miután neki csak kellemes volt, hogy az ezredet minél rosszabb állapotban találja. Bár az adjutáns nem ismerte ezeket a nézeteket, mégis közölte az ezredessel a főparancsnok határozott parancsát, hogy a legénység köpenyben és marsfelszereléssel állítandó elő, nehogy a főparancsnok elégedetlen legyen.

Mikor az ezredes ezt meghallotta, lehorgasztotta a fejét, nagyot nyelt s izgatottan csapta össze a kezeit:

— No, most szép dolgot csináltunk! — szólt. — Én mondtam Önnek, úgy-e, Michailov Mitrics, hogy marsadjusztirungot és köpönyeget kívánnak!

Szemrehányó hangon mondta ezt, majd az adjutánsához fordult:

— Hamar fog jönni? — és olyan tiszteletteljesen szólt, mintha annak beszélt volna, a ki róla szól.

— Egy óra múlva, azt hiszem!

— Van-e időnk az átöltözködésre?

— Azt nem tudom, tábornok úr!..

Az ezredes maga lépett most a csapatok elé s parancsot adott, hogy a legénység vegye föl a köpönyegét. A kapitányok századaikhoz siettek, az őrmesterek fontoskodva szaladgáltak ide s tova, mire az eddig csendben, nyugodtan álló oszlopok egyszerre inogni kezdtek s lármásan terjeszkedtek kijebb. Minden oldalról katonák szaladgáltak elő és újra helyeikre, vállak emelkedtek a levegőbe, köpönyegek lóbálódtak ide s tova s látszottak a karok, amint az ujjakba igyekeztek. Félóra múlva minden újból a régi rendben állott, csak hogy most az oszlopok szürke színűek voltak az előbbi fekete helyett.

Az ezredparancsnok tipegő lépésekkel ismét ezrede elé sietett és vizsgálgatta a legénységet.

— Mi ez? Mi ez? — kiáltott fel egyszerre és megállt. — A harmadik század kapitányát ide! A kapitányt ide, a tábornok elé! A harmadik század kapitányát az ezredparancsnok elé! — hallatszottak hangok össze-vissza s egy adjutáns elszaladt, hogy a késedelmezőt megkeresse.

Mikor a zürzavaros hangok eljutottak a kapitányhoz, ez százada mögül lépett elő s bár idős ember volt s már jócskán elszokott a futástól, lelkendezve rohant a generális elé. Arcában egy olyan diák félelme tükröződött, akinek a meg nem tanult leckét kell felmondania.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Az ember és az égiháború.

Heur de Parville egy tanulmánya azzal a hatással foglalkozik, amelyet a zivatar az emberi szervezetre gyakorol. Viharos időben, — mondja ő — az ember lehangolt, rosszkedvű, ideges. A föld és a levegő közti villamos feszültség folytonos változása állandóan uralma alatt tart bennünket. Az emberi test ideghálózata még a távoli villamos kisüléseket is megérzi. Hisz legújában már azt is kimutatták, hogy az idegrendszert igen jól lehet alkalmazni a drótnélküli távirás felfogó készüléke gyanánt. Az indukciós tekercsben létrehozott áramokat átveszi az emberi test, és ha azt Morse-féle telegráfkészülékkel hozzák összeköttetésbe: az az ember közvetítésével a távolból jövő jeleket regisztrálja. Az ideges emberek előre megérik a vihar közeledtét, — az állatok pedig még inkább. Némely embernél ez az érzékenység egész a betegségig fokozódik és súlyosabb terizisekben, általános reszketésben nyilvánulhat. Hiába magyarázza nekik az ember, hogy ne féljenek a dörgéstől, ha már a villámlást látták, mert hogy a villám és nem a dörgés a veszélyes; a rosszullét minden egyes dör-

gésnél újra jelentkezik. Arra a kérdésre, mi módon lehet legjobban védekezni a zivatar ellen, már Franklin és Arago megadták a választ. De biztos védelmet nem nyújt ellene semmi, mert néha igazán kiszámíthatatlanul szeszélyes a villám. A múltkoriban, — írja Pawille — Páris kültelkein sétálgattam, mikor tőlem vagy száz méternyire egy akácfa becsapott a villám és egészen lehántotta a kérgét. Az út mentén sok ilyen akácfa volt. Mért csapott be a villám éppen abba a fába és nem a szomszédjába? Ki tudná megmondani! Arago azt ajánlotta, hogy égiháború alatt a szoba közepén álljunk elszigetelve, távol a falaktól; még biztonságosabb — szerinte — ha selyemfonálból szőtt kötélre akasztott függő ágyban foglalunk helyet. Ha ilyen nem áll a rendelkezésünkre, jó szolgálatot tesz egy matrác vagy üveglap, a melyre ha ráállunk, a villamos vezetés a test és a padló közt megszakad. Megjegyzendő azonban, hogy biztos védelmet még ez sem nyújt. Célszerű volna továbbá az ablakráját a kályhával fémlánc segítségével összekapcsolni, valaminthogy a zivatar alatt jó, ha az ember kerüli fémtárgyak közelségét, és ki-

szedi zsebeiből a kést, kulcsokat és egyéb fémből való dolgokat. Kevésbé ösmeretes egy fizikusnak a védőeszköze a villámcsapás ellen. Abból indulva ki, hogy a villám feltűnő gyakran ér kutyákat és egyáltalában állatokat, azt ajánlja, hogy tartsunk a szobában kutyát; ha a villám becsap, az embert kimélve, az állatot fogja érni. Számos megfigyelést lehet az állatok ilyen villámhárító szerepének bizonyítására felhozni. Gyakori eset, hogy a villám becsap a juhnyájba és nagy pusztítást visz véghez benne, de a pásztort megkiméli. Arago említi a következő példát: Praville-ban, Chartres közelében egy molnár gabonás zsákokkal terhelt ló és öszvér közt ballagott az úton. A villám beléjük csapott, és a két állatot azonnal megölte, de a molnárnak egy pár hajtincsének megpörkölésén és a kalapja elvesztésén kívül semmi bántódása nem volt. 1825-ben Worcester mellett a villám agyonütött egy kancát, ellenben az azt vezető fiút semmi baj nem érte. Egy Cowen nevű úr 1816 júniusában kutyával játszadozva üldögélt a szobájában. A becsapott villám a kutyát megölte, gazdája csak egy kis rázkódtatást érzett. A kutya mégis csak hű barátja az embernek, hogy még a villámhárító szerepére is vállalkozik. Az ókorban azt hitték, hogy a villámcsapás ellen a legbiztosabb óvszer az, hogy az ember

ágyba fekszik. Ellentmond ennek számos eset, melyekben ágyban fekvőket ért halálos villámcsapás, bár olyan esetet is leírtak, a melyben a villám a fa-ágyat összetörte, de a benne fekvőnek a haja szálát sem görbítette meg. Szóval a villám nagyon szeszélyes. Biztos védelmet a villám ellen csak a Faraday kalitkája nyújt, vagyis egy fémdróthálóból készült bura, amelynek belsejében helyezkedik el zivatar közben, aki a villámtól fél. Egyébiránt nagy városokban felette ritka a villámcsapás okozta baleset. Sokkal több értelme volna annak, ha az automobilisták látnák el magukat ilyen dróthálóval. Régi intelem, de helyes is, hogy az ember zivatarban ne meneküljön a fák közelébe; mert a villám előszeretettel üt be a fába. Ellenben magas fák szomszédsága nem védi a házat a villámcsapástól, csak, ha a talaj rendkívül nedves. Megesett, hogy a villám mellőzte a ház tőszomszédságában lévő és a háznál sokkal magasabb fát és egyenest becsapott a falba. Szóval «*démons nous des grandes arbres*» — óvakodjunk a magas fáktól. 22

A sebész felelőssége és fizetése 4200 év előtt.

A mostanában oly sokat emlegetett babyloni ékírások és Hamurabi király törvényei

az orvosokra vonatkozólag is igen érdekes adatokat tartalmaznak. Az említett törvények — mint a «Gyógyászat»-ban olvashatjuk — részletesen szólnak az orvosok fizetéséről. Ha késsel dolgozott az orvos, vagy egy szemet mentett meg, 10 ezüst sekel volt a fizetése. Nemes embernél 5 sekelt, rabszolgaért 2 sekelt kapott. Csonttörés helyrerakásáért szabad embertől 5 sekel, nemes ember fiától 3 sekel, rabszolgaért 2 sekel járt. De a felelősség is nagy volt. Ha késsel dolgozott és a beteg meghalt, vagy szemét vesztette, az orvos kezét levágták. Ha nemes ember szolgája pusztult így el az orvos keze alatt, másik szolgát kellett érte adnia; ha a szolga szeme pusztult el, a szolga értékének felét kellett megfizetnie. Az orvosokat kötelezték arra is, hogy a rabszolgákat «megbélyegezzék» és szigorú büntetésekkel sújtották azért is, ha ekörül csalárdul járt el. Érthetetlen, hogy ily nagy felelősség mellett mégis hogyan dolgozhattak az orvosok. De talán az tényleg nem volt oly rettenetes helyzet, mint ahogy a törvénykönyvből látszik. Angliában száz év előtt a birkatolvajt halállal büntették és az eredmény nem az volt, hogy a birkatolvajokat felakasztották volna, hanem az, hogy nem igen lehetett őket elítélni.

Lord Bacon a babonáról.

Francis Bacon, az inductív bölcsészet megalapítója, ezeket írta *Novum Organon* című könyvében, 1620-ban:

«A természettudománynak minden időkben heves küzdelmet kellett vívnia a babonával és a vakbuzgósággal. Látjuk, hogy már a görögök az istenek elleni merénylettel vádolták azokat, akik a villámnak és a viharnek természetes magyarázatát adták. Semmivel sem bántak jobban a keresztény egyháznagyok azokkal, akik kétségtelenül bebizonyították, hogy a föld gömbölyű és hogy ellenlábasaink vannak. Most is nehéz és veszedelmes dolog a természettudományokkal való foglalkozás a skolasztikus theológia ellenséges magatartása miatt. Némelyek együgyűségükben attól félnek, hogy a természet kutatása túlmegy a megengedett határon, mások attól, hogy a bűvarlatok olyasmint is hozhatnak napfényre, ami kivált a tudatlanok vallásos érzületében kárt tehetne. Pedig aki jól meggondolja a dolgot, annak be kell látnia, hogy az isten ígéjén kívül csak a természettudomány küzdhet sikerrel a babona és a hitetlenség ellen. A vallás isten akaratát, a természettudomány isten hatalmát teszi nyilvánvalóvá.

A szerkesztő közlései.

Beszélgetés a közönséggel.

Voltaképpen a közönséggel való beszélgetés az egész írás, a nyomtatott betű minden mestersége, mint könyv és újság. Mégis, külön is szükségét érezzük annak, hogy az olvasóval valamely közvetlenebb érintkezést is fentartsunk, hozzánk intézett fontosabb megjegyzésére reflektáljunk, egy-egy kérdésére — amelyet nem a kíváncsiság vagy unalom diktál — megfeleljünk, bárha nem könnyű e megjegyzések és kérdések kiválasztása érdem és érdekesség szerint! Ugyanis, önfentartási harcokban és az egymással való vetélkedésben, különösen a magyar újságok rászoktatták az olvasót, hogy lapját részint tudakozó irodának, részben közvetítőnek nézze és így első sorban a nagyközönségben tévesztik el azt, hogy milyen ügyek azok, amelyekre nyílt válasszal lehet szolgálni. Legyen szabad nekünk, néhány szóval megmondani, mely ügyeket tartunk mi ilyeneknek. A feltűnő, különös, izgalmas, szóval az olyan ügyeket, amelyről való elmélkedés vagy megemlékezés a legközömbösebb olvasót is érdekelheti. Természetes, hogy ilyen módon nem kell önökkel beszélgetnünk elcsépelet esetekről, nem kívánják tőlünk, hogy

rég megoldott kérdéseket újra bontogassunk, eldöntött szerelmi és illedelmi problémákat újra eldöntsünk és hogy rövid és hézagos választ adjunk olyan kérdezősködésekre, amelyeket egy lexikon pontosabban és biztosabban intéz el. A szíves olvasó beleegyezésével tehát a vele való közvetlen érintkezést nem használjuk föl felnőttek oktatására és reméljük, hogy a kezdő vagy próbálkozó irodalom sem kívánja tőlünk, hogy e helyen mondjunk bírálatot azokról a dolgozatokról, amelyeket nekünk közlésre ajánlanak. Ha a munkák jók, megjelennek előbb vagy utóbb, ha nem jók és nem alkalmasak, helyesebb a dologról nyilvánosan nem beszélni. Célja és haszna az ilyen apró kritikáknak úgy sincs, ugyancsak megokolt, terjedelmes és művészi bírálat legyen az, amelyből tanulni lehet. Aki azonban kezdő és próbálkozó íróársaink közül, hite szerint érdemes munkát alkotott és azt küldi be nekünk: küldje be a címét is, hogy magánlevélben írjuk meg neki megjegyzésünket, ha mi is találunk a dolgozatában valamit, amiben van jelentőség. Igen szívesen vesszük, ha mindjárt megírják és fölbélyegezik a válaszra szolgáló borítékot.

Miután pedig a — fájdalom — szükséges magyarázatokon

túl vagyunk, intézzünk el egykét felbontott levelet. — Egy szegedi úr azt kérdezi tőlünk, lesz-e forradalom? Az ördögbe is, mért lenne és különösen hogyan lenne? Van rá pénzünk, van hozzá hitünk, egységes közvéleményünk, alkalmunk, kedvező időnk, arra való vezető emberünk? Semmink és senkink nincs — most. Nem vagyunk elkészülve. Őt nap alatt vége lenne az egész forradalomnak és oly dicstelennül, mint ahogy még soha. A nemzet félrevezetett, feltüzelt és sok magán okból elkeseredett részének ezt a szemébe megmondani: tudjuk, a legnagyobb mértékben bűn. De hazudják más, hazudjanak azok, akik a nemzetet ostobaságból és üzletből belevinnék a forradalomba. Hazudjanak tovább azok, akik hízelgéssel hálózzák be a magyarság lelkét és mármár azt is elhitették vele, hogy gazdag, hatalmas, egységes, érett arra, hogy imperiumot hódítson és alkosson. (Mert lakik egy szent naivság a magyarban: a gyomra éhségtől korog és elhiszi, — ha hízelegve mondják neki — hogy jóllakott.) Tehát hazudjanak tovább az imperialisták, akiknek egy része, — az okosabb, az üzleti alapon dolgozó — miután közelébe hozta a nemzetnek a forradalmat: megállt, megugrott, visszahőkölt. A jóhiszemű része is kezdi ezt cselekedni, habár nagy lártna közepette is és ez a legjobb,

amit még tehet. Megvan tehát a blamage, nem nyugodtak addig, amíg nemzeti gyengeségünket közhírré nem tették a világon. Pedig tudhatták előre, hogy ma, nekünk nem lehet semmi érdemlegest csinálnunk: a nemzetiségek gyűlölnék és lesekednek ránk, jobban mint valaha. (Ha megmozdulunk, a lábainkba csimpajkodnak.) Össze vagyunk veszve mindenkivel, még magunkkal is. Benne vagyunk egy gazdasági válságban, pénzünk nincs, a munkás elem keserű és gyanakvó minden nemzeti eszmével szemben, a parasztság utálja az adószedő államot és első szava nem a haza, hanem a kenyér. Ma így vagyunk és hogy így vagyunk, ennek az okai éppen azok, akik a nemzeti elbizakodottságot, ezt a mai helyzetet megcsinálták és akik egyszersmind forradalom elé állítanak a nemzetet. De nem történik meg az, amire fogvacogva várnak, két okból nem. Az egyik, mert e nemzetnek csakugyan van geniusza, bárha nem az, akit négy krajcárért mérnek ki. Ez a géniusz örökös, hogy életbe vágó lépést csak akkor tegyünk, ha itt lesz az ideje. És hinnünk kell — mert látjuk is, — hogy a magyarság mai nagy nyomorúságában benne van nehezen csirázó, de kemény és ép magja a jövő nagy cselekedeteinek. E kis nemzetnek nagy elhivatása bizonyos, erreféle és földi jelek vannak.

A másik ok, amiért nem lehet forradalom, az, hogy a király első sorban is okos ember, ha nincs is meg benne a Hunyadi Mátyás és Kubinyi Géza chauvinsége. A király tudja, hogy még egy levert magyar forradalom és az osztrák trón nincs többé. Azért tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a hirhedt hadiparancs kihívó, büntető, ugrató és elkeserítő irat volt. Mély hódolat a felséges kibocsájtónak, de a hadiparancs úgy hatott ránk, mintha a magányos sötétségben az, aki harsopta, magát bízatta volna vele. Egész bizonyos tehát, hogy I. Ferenc József nem akar forradalmat és ez mégis lényegesebb, mintha Beöthy Ákos akarja.

Ugyancsak a forradalomról tudakozódik egy győri úrhölgy. «Vajjon mikor fogunk tépést csinálni?» Szép egy vérző hős,

szép egy fehér tépést szaggató fehér kéz! De egyelőre csak főzzünk nagyságos asszony. A magyar konyha nem halad, megállott, kezd rosszul élni a magyar. De erről is, egyébről is máskor. *A szerkesztő.*

Vázsonyi Vilmos, akinél ma tanultabb, tüzesebb és puritánabb publicistát nem tudunk: rendszeresen írni fog a Jövendőnek és cikkeinek sorozatát már megkezdte. Amikor — olvasóinkkal együtt — örvendünk e munkásságnak, legyen szabad megjegyeznünk, hogy politikai hitvallás tekintetében lényeges dolgok választanak el bennünket Vázsonyi úrtól, de akit mint politikust és különösen mint író-t oly jelentékenynek és érdekesnek tartunk, hogy már sokszor ismertetett elvünknel fogva is a legnagyobb készséggel látunk e lapokon.

A kiadóhivatal közlése.

Október elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re. Az előfizetési ár: egy hóra egy korona, negyedévre 3 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcélszerűbb azonban a «Jövendő» megindulásának napjától, március elsejétől kezdődőleg előfizetni. — Előfizetőinket, kik a «Jövendő» előfizetési díjával még hátralékban vannak, tisztelettel kérjük, hogy azt címünkre mielőbb beküldeni szíveskedjenek, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék.

Vojtina a cigányhangversenyről.

Édes ecsém, otthon érzed-e,
Hogy a nemzet im fölébred
S hosszú útról megtért jegyesül
Régi ideáljáért hevül?
«Hej Bercsényi...» és «Rákóczy» ma
Dob-utcán is népszerű ima;
Minden sarkon trikolór lobog;
Minden szív ma mars-tempón dobog;
Torlaszt épít-ront a kis gyerek;
A hadastyán: nemzetőrsereg;
S ahol eddig Bob trikója látszott,
Primadonnák ott a Bandák s Rácok.

Mit Burmester! És mit Kubelik!
Stakkatójuk itt már nem hevít.
Aggva les a sovén büszkeség
Rátok Rácok s rátok Berkesék!
«Káka tövén» és «Cserebogár»
— Hogy ne mondjam — manap «en vogue» áll.
Hegedű szól, peng a cimbalom,
Minden este magyar népdalon
Gyullad lángra a hon-szerelem
A karzaton s lenn a parterre-en
S ha nem elég, van még biztató jel;
Népdalt dalol Komlóssy és Szoyer.

Oh nyugodj meg, vidulj nemzetem,
 Cigányod még szaporán terem.
 És hogyha pang minden más is itt, —
 A nótázás javában virít.
 Földed úszik, a pénzed apad,
 Ám a nótád egyre gazdagabb.
 Minél inkább nincs nótára ok,
 Annál dúsabb lesz a népdalod.
 Andalgója, frisse egyaránt,
 S ezernyi gond, tenger-baj ha bánt,
 Ha kiszívják, ha kifosztanak,
 Mint az elmúlt századok alatt
 Kétfelől is: itt és odaát, —
 Nohát akkor húzasd legalább!

JÖVENDŐ

1903. SZEPTEMBER 27.

B.: Király-ostrom.

Matlekovits Sándor: Chamberlain.

dr. Vázsonyi Vilmos: «Királyvédők és forradalmárok.»

B.: Bismarck I. Ferenc Józsefről.

Pénz és katona.

«Patyolat-kisasszony.»

Csehov új drámája.

(a.): Carnegie alapítványa.

Hermann Heijermans: Találkozás.

Farkas Imre: Versek.

Haraucourt: A tanú.

Szász Zoltán: Proletárok.

Lechner Ödön: A magyar építés.

dr. Salgó Ernő: A mai színpad.

Új költők.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

A szerkesztő közlései.

A kiadóhivatal közlése.

Vojtina a cigányhangversenyről.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Herczeg Ferenc munkái

20 kötetben, egyenként 20—22 ívnyi terjedelemben, famentes, finom papírra nyomva, remek, modern stilú díszkötésben jelennek meg. A 20 kötetes gyűjtemény ára 108 korona.

Megjelent a következő 6 kötet:

I. Szabolcs házassága	IV. Első fecske
II. Gyurka és Sándor	V. Simon Zsuzsa
III. { Ocskay brigadéros	VI. Pogányok.
{ Balatoni rege	

A következő hat kötet 1903 őszén, a befejező 8 kötet pedig 1904 őszén fog megjelenni.

Előfizetési feltételek: A 20 kötetből álló gyűjtemény 108 koronáért 3 koronás havi részletfizetés mellett a megjelenés sorrendjében szállítatik.

A részletek a szállítástól kezdődőleg minden hó 1-én a Singer és Wolfner könyvkereskedésében Budapesten fizetendők mindaddig, míg a mű teljes vételára kiegyenlítve nincs. A részletek be nem tartása esetében a folytatólagos kötetek a részletek pótlásáig visszatartatnak; a lejárt s le nem fizetett részleteket a cégnek jogában áll a portókölség hozzászámítása mellett postai megbizással beszélni, melynek be nem váltása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik. Az első részlet a szállításkor utánvétetik.

A fenti előfizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek és ezek alapján a teljes mű átvételének kötelezettsége mellett ezennel megrendelem a fentnevezett munkát 20 kötetben 108 korona vételárért, fizetendő a szállítástól kezdődőleg 3 koronás havi részletekben Budapesten, Singer és Wolfner könyvkereskedésében.

Külön kikötés:

Lakhely és kelet:

Sajátkezű aláírás:

Foglalkozás:

APOLLO HANGJEGYFÜZET

rövidre fogott zene- (ének-) elmélettel kérdésekben és feleletekben. Felsőbb népiskolai, polgári iskolai, felsőbb leányiskolai és középiskolai továbbá tanítóképző-intézeti tanulók és énekesek számára. Szerkesztette: S z t o j a n o v i t s Jenő zeneszerző, polgári iskolai énektanár. Minden jog fenntartva. Ára 36 fillér. 30—40-ik ezer. 2-ik javított és bővített kiadás. Vászonzapirfedél. Kapható minden papirkereskedésben.

Kapriórai márványbányák,

Seidner Miklós, Soborsin.

Ajánlja kiváló szépségű és minőségű hazai színes nemes márványait. Bútormárványlapok nagybani gyártása. Oszlopok, kandallók, ballustrádok, stb. a legszebb kivitelben, olcsó áron. Nagyszabású gépberendezés. Költségvetések ingyen.

Dr. Schlesinger Miksa vízgyógyintézete és szanatoriuma
Pozsony (Cottage).

Kitűnő hegyi fekvésben, pormentes és szélről védett 200 kilométer-nél több jól ápoltságú, regényes hegyi utak. Szigorúan individualizáló szakorvosi kezelés. Legmodernebb kényelem, az összes betegszobák hygienikusan a legkélemben vannak berendezve. Kitűnő ellátás, mérsékelt árak. Az intézet egész éven át nyitva van. Prospektus- és felvilágosítással szolgál: a dr. Schlesinger-féle vízgyógyintézet igazgatósága Pozsony (Pályaudvar).

Tóth Béla deák könyve: A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv. Szerkesztette: Tóth Béla deák. Kiadta: a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság. Szébb, maradandóbb, ifjúnak és öregnek egyaránt alkalmasabb ünnepi ajándék alig képzelhető e műnél. A fekete és vörös nyomású szöveg, a gyönyörű iniciálék valódi bibliofil kiadássá teszik e könyvet; de a kiadások nagyobbik alakjának ritka dísz és értéket ad Dürer Albert örökbecsű rajzainak mása. A harmadik kiadású (16° alakú) példány ára fűzve 2 korona, papírkötésben 2 kor. 40 fill. A negyedik kiadású (nagy nyolcadrét alakú) példány ára fűzve 10 korona, színes ékítményű pergamentkötésben 12 korona, antik barna bőrkötésben 13 korona. Megrendelhető havi 2 kor. részletfizetésre is.

Ennek kiegészítője, de azonkívül egész egyházi irodalmunk hézagpótló munkája a «S z e n t e k É l e t e», különös tekintettel a magyar szentekre. Egybeállította és írta: D e d e k C r e s c e n s L a j o s, császári és királyi t. udvari káplán. Az esztergomi főegyházmegyei hatóság jóváhagyásával. 6 színes és 50 fekete, önálló műlappal és 400 fekete szövegképpel. Ára fűzve 26 kor., két pompás díszkötésben 36 kor. Megrendelhető havi 3 koronás részletfizetésre is, ami lehetővé teszi, hogy bárki megszerezhesse e becses művet.

Tudományos irodalom: «K ö z g a z d a s á g i L e x i k o n». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztették: dr. H a l á s z S á n d o r és dr. M a n d e l l ó G y u l a. 3 kötet. Nagy nyolcadrétű (Lexikon)-alak; egy-egy kötet terjedelme 50—55 ív. Ára díszes és tartós félbőrkötésben 72 korona. Mint kitünően megírt kézikönyv megbízható tanácsadója mindazoknak, kik korunk gazdasági és társadalmi kérdései iránt érdeklődnek. Kapható esetleg 4 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részv.-társ. kiadóhivatalában, Budapesten, V., Kálmán-utca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben. — A «M a g y a r J o g i L e x i k o n». Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztette: dr. M á r k u s D e z s ő, kir. törvényszéki bíró. 5 kötet. Nagy nyolcadrétű (Lexikon)-alak; egy-egy kötet terjedelme 50—58 ív. Ára díszes és tartós fél-

bőrkötésben 100 korona. Kapható esetleg 5 koronás havi részletre is a «Pallas» irodalmi és nyomdai részvénytársaság kiadóhivatalában, Budapest, V., Kálmán-utca 2. sz., úgyszintén minden hazai könyvkereskedésben. — Flammariion Camille: «Népszerű Csillagászat», az égbolt egyetemes leírása. Két kötet. Nagy nyolcadrétű alak. Ára fűzve 18 korona, díszkötésben 24 korona. Megrendelhető havi 2 koronás részletfizetésre. A csillagászat rejtett tudománya e pazar illusztrációjú könyvben izgalmas szórakoztató olvasmányává válik, amely észrevétlenül csempészi az olvasó elméjébe a világegyetem nagy, bonyolult titkait. — Pulszky Ferenc: Magyarország Archaeológiája. 2 kötet. Ára fűzve 32 korona, félbőrkötésben 40 korona. Megrendelhető havi 4 koronás részletfizetésre.

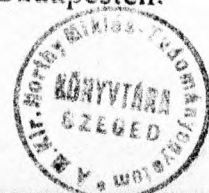
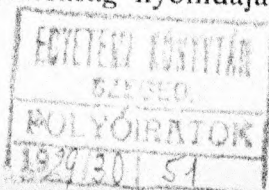
Szépirodalmi művek: Erdős Renée, Versek. Ára díszes vászonkötésben 6 korona. Amatőr díszpéldány hollandi papíron, angol kötésben 20 korona. — Bársony István: «A róna és az erdő», Feszty Árpád és Olgyay Ferenc illusztrációival. Ára pompás díszkötésben 12 korona. — Barang: 1848—49. A Magyar Szabadságharc Története. A tanuló ifjaság számára. Ára díszes vászonkötésben 4 korona. — Molnár Ferenc: «Józsi és egyéb kis komédiák». Márk Lajos rajzaival. Ára 3 korona. — Lovik Károly: «Doktor Pogány». Ára 2 korona.

Kézi kötött Smyrna és valódi Perzsa szőnyegek
dús választékban

SZÁNTÓ MÓR cégnél,

Budapesten, IV., Kossuth Lajos-utca 2. sz.,
a Ferenciek templomával szemben.

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.

i
-
n
:

M. KIR.
TUDOS
KÖN
S

5